

**Infracțiunea de agresiune din Statutul Curții Penale Internaționale.
Aspecte de drept procesual penal****Dragoș-Enrico Dediu***Consilier Juridic, Ministerul Justiției*

Rezumat: *Prezentul studiu reprezintă continuarea materialului anterior privind aspecte de drept substanțial în legătură cu infracțiunea de agresiune și are ca obiectiv continuarea analizei prin prezentarea implicațiilor procesuale penale relevate de competența Curții Penale Internaționale asupra acestei infracțiuni, în special, potrivit dispozițiilor art. 15bis și art. 15ter din Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale. Examinarea prezintă regulile procesuale distincte referitoare la competența privind investigarea infracțiunii de agresiune, precum și diversele forme de cooperare internațională cu privire la această infracțiune care au început să fie desfășurate în contextul războiului de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei. Totodată, studiul analizează și aspecte referitoare la urmărirea penală, judecarea și cooperarea internațională cu privire la infracțiunea de agresiune din perspectiva dreptului procesual penal național.*

Cuvinte cheie: *infracțiunea de agresiune, Curtea Penală Internațională, competență, reguli procesuale, cooperare internațională în materie penală.*

The Crime of Aggression in The Statue of the International Criminal Court. Procedural Criminal Law Aspects

Abstract: *The present study represents the sequel of the previous paper which covered substantive criminal law aspects regarding the crime of aggression and seeks to further continue the analysis by presenting the criminal procedural implications revealed by the jurisdiction of the International Criminal Court on the crime of aggression, in particular, in accordance with the provisions of art. 15bis and art. 15ter of the Rome Statute of the International Criminal Court. The examination presents the distinct procedural rules on jurisdiction over the crime of aggression, as well as the various forms of international cooperation on this crime that began to be carried out in the context of the Russian Federation's war of aggression against Ukraine. The study also examines issues related to criminal prosecution, trial and international cooperation in matters related to the crime of aggression from the perspective of national criminal procedural law.*

Key words: *crime of aggression, International Criminal Court, jurisdiction, procedural rules, international cooperation in criminal matters.*

I. ASPECTE PRELIMINARE PRIVIND COMPETENȚA CURȚII PENALE INTERNAȚIONALE

Curtea Penală Internațională (CPI) este unica instanță internațională cu activitate permanentă care are competența de a urmări penal și de a judeca o serie de infracțiuni prevăzute în Statutul său. Modul în care CPI își poate exercita competența asupra acestor infracțiuni este subsumată unor reguli specifice, însă condiția de bază este reprezentată de necesitatea ca infracțiunea să fie săvârșită pe teritoriul unui Stat parte la Statut sau de resortisantul unui asemenea Stat. Ca orice regulă, aceasta are și o excepție care va fi prezentată în cele ce urmează, împreună cu modalitățile de sesizare a CPI, fiind detaliată și competența complementară a acestei instanțe penale internaționale față de competența primară a organelor judiciare naționale.

1. COMPETENȚA CURȚII PENALE INTERNAȚIONALE

Competența CPI de investigare a infracțiunilor cuprinse în Statutul CPI¹ este reglementată în anumite limite și potrivit unor condiții prestabilite.

Astfel, *prima condiție* pentru ca CPI să poată urmări și judeca infracțiunile prevăzute în art. 6 – 8bis din Statut (respectiv genocid, infracțiuni contra umanității și de război, infracțiunea de agresiune) care sunt săvârșite într-un stat sau de un resortisant al unui stat este aceea ca statul respectiv să fie parte la Statutul CPI.

Cea de-a *doua condiție* se referă la competența *ratione temporis* a CPI care presupune că aceasta are jurisdicție asupra infracțiunilor din Statut doar dacă acestea sunt săvârșite ulterior intrării în vigoare a Statutului pentru fiecare stat parte. Această regulă generală privind competența *ratione temporis* reprezintă, de fapt, o aplicare a principiului activității legii penale care înseamnă că o conduită nu poate fi sancționată penal anterior intrării în vigoare a normei care califică acea conduită ca infracțiune (art. 11 par. 1 din Statut).

De la regula competenței *ratione temporis* există și o excepție, respectiv situația în care statul a formulat o declarație că acceptă jurisdicția CPI asupra acelor infracțiuni (art. 11 par. 2 din Statut), chiar și în absența calității de stat parte a statului respectiv.

Notăm că un stat care a devenit stat parte la Statut recunoaște în mod automat și competența CPI asupra infracțiunilor din Statutul CPI (art. 12 par. 1 din Statut²). Totuși, dispozițiile art. 12 par. 3 din Statut prevăd că un stat poate recunoaște competența CPI cu privire la o infracțiune săvârșită pe teritoriul aceluși stat sau de un resortisant al aceluși stat chiar dacă nu este parte la Statut, dar depune o declarație la grefă prin care consimte ca CPI să-și exercite competența față de infracțiunea respectivă.

Declarația de acceptare a competenței CPI formulată în temeiul art. 12 par. 3 din Statut este una generală și, în lipsa unei alte mențiuni exprese în cuprinsul declarației, aceasta nu este limitată doar la situațiile și faptele care ar putea determina CPI să-și exercite competența potrivit art. 13 din Statut. Aprecierea cu privire la o situație sau faptă devine relevantă numai după ce CPI a analizat anterior dacă își poate exercita competența potrivit art. 13, iar dispozițiile art. 12 par. 3 din Statut trebuie interpretate în sensul că nu împiedică un stat să accepte pentru viitor competența Curții, cu consecința că Curtea are competență în ceea ce

¹ Statutul privind Curtea Penală Internațională, adoptat la Roma, la 17 iulie 1998, de către Conferința Diplomatică a Plenipotențiarilor Națiunilor Unite, cu modificările și completările ulterioare.

² „Art. 12. 1. Un stat care devine parte la statut recunoaște prin aceasta competența Curții cu privire la crimele prevăzute la art. 5. (...)”

privește orice evenimente viitoare care ar putea constitui, după caz, una sau mai multe dintre infracțiunile prevăzute la art. 5 din Statut. Prin urmare, CPI consideră că expresia „infracțiune în cauză” din cuprinsul art. 12 par. 3 din Statut nu limitează domeniul de aplicare al unei declarații la infracțiunile care au avut loc în trecut și nici la infracțiunile comise într-o situație sau context specific. Un stat poate accepta în general competența CPI, dar acest lucru nu înseamnă că un stat, atunci când acceptă competența Curții, nu poate limita și mai mult acceptarea competenței în parametrii cadrului juridic al Curții. Cu excepția cazului în care se menționează o astfel de prevedere, acceptarea jurisdicției nu se limitează la infracțiuni care precedă declarația și nici la anumite situații specifice.³

În acest context, se impune a fi menționat faptul că acceptarea competenței CPI (*n.n.* indiferent dacă aceasta intervine direct ca urmare a declarației prevăzute la art. 12 par. 3 din Statut ori survine ca urmare a faptului că un stat a devenit parte la Statutul CPI), este esențială întrucât CPI nu dispune de organe proprii care să execute hotărârile sale, depinzând de cooperarea statelor care implică o serie de obligații precum arestarea și predarea, la cererea Curții, a persoanelor suspectate de infracțiunile prevăzute în Statut⁴. Astfel, în cazul în care persoanele suspectate de săvârșirea unor infracțiuni internaționale au fost ori sunt șefi de stat se află pe teritoriul unui alt stat, acestea ar putea beneficia de imunitate, potrivit dreptului internațional, în statul pe teritoriul căruia se află. În astfel de circumstanțe, statul „gazdă” trebuie să examineze dacă în acel caz concret imunitatea împiedică arestarea și predarea către CPI a persoanei suspectate⁵.

2. EXERCITAREA COMPETENȚEI CPI SAU MODALITĂȚILE DE SESIZARE A ACESTEIA

Potrivit art. 13 din Statut, CPI poate să urmărească și să judece o infracțiune din Statut prin următoarele 3 mecanisme:

a) deferirea (sesizarea) unui caz de către un stat parte către procurorul CPI (deferirea/sesizarea unui stat *proprio motu*).

Potrivit art. 14 din Statutul CPI, orice stat parte poate deferi procurorului CPI o faptă în care una sau mai multe infracțiuni ce sunt de competența Curții par să fi fost comise și să solicite procurorului să ancheteze această faptă pentru a stabili dacă una sau mai multe persoane identificate ar trebui să fie acuzate pentru aceste infracțiuni. Statul care procedează la deferirea cauzei indică pe cât posibil circumstanțele pertinente ale cauzei și prezintă documentele justificative (*n.n.* actele procedurale întocmite în cauză) de care dispune.

b) inițierea de către procurorul CPI a unei anchete proprii (autosesizarea *proprio motu*).

Conform art. 15 par. 1 din Statut, procurorul CPI poate deschide o anchetă din proprie inițiativă, văzând informațiile privind infracțiunile care țin de competența Curții.

c) deferirea (sesizare) unui caz de către Consiliul de Securitate al ONU către procurorul CPI.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite (ONU) poate lua măsuri, în temeiul dispozițiilor Capitolului VII din Carta ONU, în cazurile în care constată existența unei

³ Procurorul CPI împotriva lui Laurent Koudou Gbagbo, ICC-02/11-01/11 OA 2, Camera de apel, 12 decembrie 2012, par. 81-84, disponibil la www.icc-cpi.int.

⁴ F.-A. Lariu, D. Nițu, Posibila implicare a Curții Penale Internaționale în conflictul din Ucraina, Curierul Judiciar nr. 3/2023, p. 130.

⁵D. Akande, International Law Immunities and the International Criminal Court, American Journal of International Law, vol. 98, no. 3/2004, p. 408, disponibil la <https://doi.org/10.2307/3181639>.

amenințări la adresa păcii, a unei încălcări a păcii sau a unui act de agresiune. Măsurile pe care le poate lua pentru restabilirea păcii și securității internaționale sunt fie non-militare (de exemplu, solicitarea adresată altor membri ai ONU de întrerupere totală sau parțială a relațiilor economice și a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, poștale, telegrafice, prin radio și a altor mijloace de comunicație, precum și ruperea relațiilor diplomatice – art. 41 din Cartă) fie militare (putând întreprinde, cu forțe aeriene, navale sau terestre, orice acțiune pe care o consideră necesară pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale, această acțiune poate cuprinde demonstrații măsurii de blocadă și alte operațiuni executate de forțe aeriene, maritime sau terestre ale membrilor Națiunilor Unite – art. 42 din Cartă).

În situația în care CPI îi este deferit un caz fie de către un stat parte *proprio motu*, fie de către Consiliul de Securitate al ONU, CPI este competentă dacă:

- statul pe teritoriul căruia s-a produs comportamentul în cauză sau, în cazul în care infracțiunea a fost comisă la bordul unei nave ori aeronave, statul pavilionului ori statul de înmatriculare [art. 12 par. 2 lit. a) din Statut]; sau

- statul căruia persoana acuzată de infracțiuni îi este resortisant este parte la Statutul CPI ori, în caz negativ, a formulat anterior o declarație că acceptă competența CPI [art. 12 par. 2 lit. b) din Statut].

3. CARACTERUL COMPLEMENTAR AL COMPETENȚEI CPI

Se impune a fi menționat faptul că CPI nu are o competență primară cu privire la infracțiunile prevăzute de Statut, ci doar o *competență complementară*. Caracterul complementar al competenței CPI derivă din dispozițiile art. 1 din Statutul CPI care prevăd că această instanță internațională „(...) este complementară jurisdicțiilor penale naționale (...)”, dar și din dispozițiile art. 17 din Statutul CPI care vizează aspecte privind admisibilitatea unui caz în fața CPI.

Astfel, dispozițiile art. 17 din Statutul CPI prevăd situațiile în care o cauză este inadmisibilă în fața CPI, respectiv:

a) cauza face obiectul unui proces penal în Statul Parte care are competență asupra infracțiunii [art. 17 par. (1) lit. a) din Statut];

Această regulă cunoaște și o excepție ce constă în faptul că Statul Parte competent nu dorește sau nu are capacitatea reală de a finaliza ancheta. În acest caz, dispozițiile art. 17 par. (2) din Statutul CPI cuprind criteriile în funcție de care CPI apreciază lipsa de voință a respectivului Statut Parte.

Pentru a se determina dacă există o *lipsă de voință a Statului*, CPI, luând în considerare garanțiile unui proces echitabil, recunoscute de dreptul internațional, face aplicarea uneia sau mai multora dintre circumstanțele următoare:

(i.) procesul penal a fost sau se desfășoară ori decizia Statului de a urmări penal acea cauză a fost luată în scopul sustragerii persoanei în cauză de la angajarea răspunderii sale penale pentru infracțiunile ce țin de competența CPI, prevăzute la art. 5;

(ii.) procesul penal este tergiversat cauzând întârzieri nejustificate care, în circumstanțele respective, este incompatibilă cu intenția de a trage la răspundere penală persoana în cauză;

(iii.) procesul penal nu a fost sau nu se desfășoară în mod independent ori imparțial, ci într-un mod care, în circumstanțele date, este incompatibil cu intenția de a trage la răspundere penală persoana în cauză.

Prevederile par. 3 ale art. 17 din Statut stipulează criteriile în funcție de care CPI apreciază cu privire la *existența incapacității Statului* de a urmări penal și de a judeca infracțiunea care face obiectul procesului penal la nivel intern. Astfel, pentru a se determina dacă există incapacitatea statului într-un anumit caz, CPI examinează dacă, din cauza unor obstacole totale sau substanțiale ori a altor motive care nu fac disponibil sistemul său judiciar, Statul Parte respectiv nu este în măsură să prindă persoana acuzată sau să obțină probele și declarațiile necesare sau să finalizeze procesul penal.

În literatura de specialitate s-a apreciat că incapacitatea Statului de a urmări penal și de a judeca la nivel național infracțiunea de agresiune poate fi apreciată prin raportare la inexistența temeiului penal substanțial în legea națională (infracțiunea de agresiune nu este prevăzută și incriminată ca atare în legislația națională), incidența unei cauze care înlătură răspunderea penală (de exemplu, prescripția răspunderii penale sau amnistia) sau lipsa probelor care să susțină și să dovedească acuzația de săvârșire a infracțiunii de agresiune (de exemplu, probele se aflau în jurisdicția unui alt stat care nu a dat curs cererii de cooperare formulate de statul solicitant)⁶.

Potrivit jurisprudenței CPI⁷, pentru ca un Stat să conteste cu succes admisibilitatea unei cauze în temeiul art. 17 par. 1 lit. a) și art. 19 din Statut, Statul respectiv trebuie să ia măsuri pentru a stabili dacă suspectilor le poate fi angajată răspunderea penală pentru același comportament ca cel care poate fi deferit către CPI, sens în care trebuie să furnizeze Curții probe specifice și relevante care să demonstreze că într-adevăr investighează cazul, nefiind suficientă doar afirmația că investigațiile sunt în curs de desfășurare. Întrucât, potrivit principiului statului de drept, orice decizie a organelor judiciare trebuie să se bazeze pe fapte stabilite prin probe, este esențială furnizarea de probe convingătoare către CPI pentru a justifica o afirmație, simpla declarație a autorităților naționale nefiind suficientă și determinantă.

b) cauza a făcut obiectul unui proces penal în Statul Parte care are competență asupra infracțiunii și s-a finalizat prin neurmărirea penală a persoanei în cauză [art. 17 par. 1 lit. b) din Statut];

Și această regulă prevede o excepție care constă în lipsa deciziei sau a incapacității de a urmări penal persoana în cauză. Criteriile pe baza cărora CPI apreciază lipsa de voință sau incapacitatea sunt aplicabile și în acest caz.

Pentru a respecta principiul complementarității, în jurisprudența CPI s-a statuat că un stat trebuie să demonstreze, pe lângă faptul că procesul penal este în curs, că investigațiile și procedurile sale reflectă suficient conținutul notificării prevăzute de art. 18 par. 1 din Statutul CPI prin care Procurorul a notificat statului în cauză deschiderea unei investigații și domeniul său de aplicare. Întrucât, potrivit art. 18 din Statut, niciun suspect nu a făcut încă obiectul unui mandat de arestare și similar cu procedura prevăzută la art. 15, admisibilitatea poate fi evaluată numai pe fondul unei situații și al cazurilor potențiale care ar rezulta din această

⁶ P. *Wrangle*, *The Crime of Aggression, Domestic Prosecutions and Complementarity în The Crime of Aggression: A Commentary* (coord. C. Kress, S. Barriga), Ed. Cambridge University Press, 2016, pp. 737-738, disponibil la <https://doi.org/10.1017/9781139058360.023>.

⁷ Procurorul CPI împotriva lui Francis Kirimi Muthaura, Uhuru Muigai Kenyatta și Mohammed Hussein Ali, ICC-01/09-02/11-274 OA, Camera de Apel, 30 august 2011, par. 61-62, disponibil la www.icc-cpi.int.

situație. Concluzia că investigațiile desfășurate în cadrul unui Stat nu reflectă suficient ancheta CPI, nu împiedică Statul să furnizeze ulterior informații pentru ca Procurorul sau Camera competentă să stabilească inadmisibilitatea pe baza complementarității, dacă și când este necesar. În plus, atunci când o cauză concretă este sesizată de către Procuror, poate avea loc o evaluare suplimentară a admisibilității. Evaluarea stadiului procedurilor interne este un proces continuu și necesită un dialog continuu între stat și CPI, pentru a se asigura că principiul complementarității este respectat în ceea ce privește anchetele penale autorizate de către CPI⁸.

c) persoana în cauză a fost deja judecată pentru conduita care face obiectul plângerii (sesizării penale) și nu poate fi judecată de către CPI întrucât ar fi încălcat principiul *ne bis in idem* [art. 17 par. 1 lit. c) din Statut].

În literatura de specialitate s-a apreciat că utilizarea noțiunii de „complementaritate” este generatoare de confuzie deoarece, din modul de reglementare a admisibilității unei cauze în fața CPI, jurisdicția națională și cea internațională par să funcționeze în mod opus una față de cealaltă⁹. Astfel, competența CPI nu o înlocuiește pe cea a sistemelor juridice naționale, principiul complementarității presupunând că tribunalele naționale păstrează competența primară pentru judecarea infracțiunilor internaționale prevăzute în Statut, iar competența CPI funcționează subsidiar față de cea a instanțelor naționale, cu o capacitate limitată și condiționată de implicarea Statelor Părți în cooperarea cu CPI¹⁰.

II. REGULI PROCESUALE SPECIFICE REFERITOARE LA COMPETENȚA CPI ASUPRA INFRAȚIUNII DE AGRESIUNE

În ceea ce privește competența CPI referitoare la infracțiunea de agresiune, aspectele sunt mai nuanțate decât cele prezentate mai sus care sunt aplicabile în cazul celorlalte infracțiuni grave. Regulile specifice privind exercitarea competenței asupra infracțiunii de agresiune au fost introduse în Statutul CPI prin Amendamentele de la Kampala¹¹, acestea fiind prevăzute de art. 15bis (referitor la cazul sesizării de către un stat parte) și art. 15ter (referitor la cazul sesizării de către Consiliul de Securitate al ONU).

1. SESIZAREA DE CĂTRE UN STAT PARTE (SESIZAREA *PROPRIO MOTU*) ȘI AUTOSSESIZAREA *PROPRIO MOTU* A PROCURORULUI CPI

Curtea își poate exercita competența numai cu privire la infracțiunile de agresiune comise la un an după ratificarea sau acceptarea amendamentelor de către treizeci de state părți (art. 15bis par. 2 din Statutul CPI).

⁸ CPI, Situația din Republica Filipine, Autorizarea de continuare a investigațiilor adoptată în temeiul art. 18 par. 2 din Statutul CPI, ICC-01/21, 23 ianuarie 2023, par. 16 și 99, disponibilă la www.icc-cpi.int.

⁹ B. S. Brown, Primacy or Complementarity: Reconciling the Jurisdiction of National Courts and International Criminal Tribunals, Yale Journal of International Law, vol. 23, nr. 2/1998, p. 383 apud D. Nițu, Drept penal internațional. Curs universitar, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 78.

¹⁰ B. Bîrzu, Infracțiuni de genocid și contra umanității, Ed. Pro Universitaria, București, 2016, p. 34.

¹¹ Rezoluția Adunării Statelor Părți la Statutul CPI ASP/RC/Res.6 adoptată la data de 11 iunie 2010 în cadrul Conferinței Statelor Părți desfășurată la Kampala (Uganda), disponibilă la <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>.

Pe lângă necesitatea ca această infracțiune să fie ratificată de un anumit număr de state (pentru intrarea în vigoare a infracțiunii) și necesitatea de adoptare a deciziei de activare a competenței CPI ulterior datei de 1 ianuarie 2017 (art. 15bis par. 3 din Statutul CPI), dispozițiile art. 15bis par. 4 din Statut cuprind o condiție suplimentară pentru exercitarea competenței CPI. Potrivit acestei condiții, CPI își poate exercita competența, în conformitate cu art. 12, asupra unei infracțiuni de agresiune, care decurge dintr-un act de agresiune comis de un stat parte, cu excepția cazului în care acel stat parte a declarat anterior că nu acceptă această competență prin depunerea unei declarații la grefă.

Dispozițiile art. 15bis par. 5 din Statut exclud în mod expres competența CPI asupra infracțiunii de agresiune în cazul acelor state care nu sunt părți la Statut. Această dispoziție a fost apreciată ca reprezentând o abatere majoră de la regimul jurisdicțional prevăzut la art. 12 din Statut. Astfel, se apreciază că în ceea ce privește celelalte trei infracțiuni de bază prevăzute de Statut, art. 12 oferă temei pentru competența CPI atâta vreme cât există o legătură cu un Stat Parte (fie infracțiunea este săvârșită pe teritoriul unui Stat Parte, fie este săvârșită de un cetățean al unui Stat Parte). Prin urmare, este irelevant dacă există sau nu și o legătură cu un stat care nu este parte la Statut, fie prin naționalitate, fie prin teritoriu, concluzia fiind mereu aceeași, respectiv competența CPI. În ceea ce privește infracțiunea de agresiune, aspectele se prezintă în sens invers deoarece o legătură de teritorialitate sau naționalitate cu un singur stat care nu este parte la Statut este suficientă pentru a împiedica CPI să își exercite competența în cazul sesizărilor formulate către state și al investigațiilor *proprio motu* ale procurorului CPI, formularea cuprinsă la par. 5 fiind clară în acest sens¹².

Regimul juridic special instituit pentru exercitarea competenței CPI asupra infracțiunii de agresiune (cu privire la care s-a apreciat ca fiind un regim juridic *sui generis*, par. 2-8 ale art. 15bis fiind considerate norme speciale în raport cu regimul de drept comun al competenței CPI¹³) a intrat în conflict cu normele de drept comun din Statut, dând astfel naștere la două interpretări în ceea ce privește exercitarea jurisdicției CPI în legătură cu infracțiunea de agresiune săvârșită de cetățeni ai unor state părți la Statutul CPI, care nu sunt părți la amendamentele de la Kampala (în sensul în care nu le-au acceptat sau ratificat). În literatura de specialitate s-a apreciat că aceste două modalități de interpretare a modului în care CPI își va exercita competența asupra infracțiunii de agresiune ale celor două tabere a reprezentat ceea ce s-a numit o ciocnire între valori fundamentale între prevalența necesității de a combate impunitatea, de a preveni și descuraja săvârșirea infracțiunilor celor mai grave care afectează umanitatea, în detrimentul principiului consimțământului statelor în dreptul internațional („*camp protection*”), pe de-o parte, și prevalența principiului potrivit căruia un stat nu poate fi supus unei jurisdicții în absența unui consimțământ exprimat anterior de a răspunde în fața acelei jurisdicții („*camp consent*”) ¹⁴.

Astfel, *prima interpretare* se bazează pe dispozițiile art. 121 par. 5 din Statut, susținându-se că CPI nu are competență în cazul infracțiunii de agresiune săvârșită de

¹² S. Barriga, N. Blokker, Conditions for the Exercise of Jurisdiction Based on State Referrals and *Proprio Motu* Investigations in The Crime of Aggression: A Commentary (coord. C. Kress, S. Barriga), Ed. Cambridge University Press, 2016, pp. 658-659, disponibil la <https://doi.org/10.1017/9781139058360.021>.

¹³ Idem, p. 654, 673.

¹⁴ I. Gâlea, How Should the Statute and the Kampala Amendment Be Interpreted?, Romanian Journal of International Law, no. 17/2017, p. 68, disponibil la <https://rrdi.ro/wp-content/uploads/2024/04/3.-GALEA-RJIL-17-2017-l.pdf>.

cetățenii unui stat parte la Statutul CPI care nu a ratificat amendamentul de la Kampala referitor la infracțiunea de agresiune sau săvârșită pe teritoriul acestui stat.

Această interpretare, conform căreia CPI nu va avea competență în astfel de cazuri, a fost susținută, printre altele, de către Australia, Brazilia, Canada, Columbia, Franța, Guatemala, Japonia, Noua Zeelandă, Regatul Unit al Marii Britanii, Japonia, Republica Coreea de Sud și Tunisia¹⁵, subliniindu-se faptul că este indispensabil consimțământul statului pentru antrenarea jurisdicției CPI. Principiul fundamental de drept internațional care trebuie avut în vedere, conform acestei interpretări, este acela al consimțământului statului pentru exercitarea jurisdicției oricărei instanțe internaționale.

În această interpretare, dispozițiile art. 121 par. 5 din Statutul CPI se coroborează cu art. 34 și 40 par. 4 din Convenția ONU privind dreptul tratatelor.

Franța, de exemplu, deși este stat parte la Statutul CPI, cu ocazia adoptării deciziei Adunării Statelor Părți de activare a competenței CPI cu privire la infracțiunea de agresiune (ICC-ASP/16/Res.5¹⁶), a depus o declarație potrivit căreia „În temeiul art. 121 par. 5 din Statut, a cărui interpretare a fost confirmată prin art. 2 al rezoluției recent adoptate, Curtea nu își poate exercita jurisdicția asupra actelor comise de cetățeni francezi sau asupra actelor petrecute pe teritoriul francez. Același lucru este valabil și pentru toate statele părți care nu au ratificat amendamentele.”

Potrivit celei de-a doua interpretări care dă prevalență dispozițiilor art. 15bis par. 4 din Statut, coroborate cu art. 12 par. 1 din Statut, un stat care este parte la Statutul CPI a acceptat deja jurisdicția Curții cu privire la infracțiunea de agresiune, indiferent dacă a ratificat sau nu amendamentele de la Kampala, cu excepția situației în care statul respectiv a depus la grefa Curții, o declarație prin care precizează expres că nu acceptă competența Curții în acest domeniu (clauză de *opt-out*¹⁷). Principiul promovat este cel al *protecției*, conform căruia nu este necesar consimțământul statului al cărui cetățean ar fi susceptibil să fie judecat pentru infracțiunea de agresiune. Promotorul acestei interpretări este Liechtenstein care a susținut că era nevoie de o soluție de mijloc între Statele Părți care susțineau modelul consensualismului (potrivit căruia potențialul stat agresor trebuia să ratifice Statutul CPI, inclusiv amendamentul constând în infracțiunea de agresiune) și Statele Părți care susțineau modelul protecției (potrivit căruia pentru urmărirea și judecarea unei infracțiuni de agresiune săvârșită de un resortisant al potențialului stat agresor, nu este necesar consimțământul anterior al acestui stat)¹⁸.

În favoarea acestei interpretări (supranumită și „*simple activation*”) s-au pronunțat state precum Belgia, Costa Rica, Cehia, Elveția, Finlanda, Mexic, Slovenia, Palestina.

¹⁵ Potrivit declarațiilor consemnate oficial în cadrul sesiunii a 16-a a Adunării Statelor Părți la Statutul de la Roma al CPI, desfășurată în perioada 4-14 decembrie 2017, Official records, vol. 1, disponibile la https://asp.icc-cpi.int/search?f%5B0%5D=authored_on%3A2013&f%5B1%5D=authored_on%3A2014&f%5B2%5D=authored_on%3A2017&f%5B3%5D=authored_on%3A2019&f%5B4%5D=authored_on%3A2022&f%5B5%5D=authored_on%3A2023&keyword=&page=379.

¹⁶ Rezoluția ICC-ASP/16/Res.5 din 14 decembrie 2017, disponibilă la https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf.

¹⁷ De altfel, art. 15bis para. 4 din Statutul CPI încurajează Statele Părți să ia în considerare retragerea acestei declarații de neacceptare a jurisdicției CPI în termen de 3 ani de la depunerea ei.

¹⁸ J. Gâlea, A Brief Commentary on the Resolution on the Activation of the Jurisdiction over the Crime of Aggression, Romanian Journal of International Law, no. 19/2018, pp. 38-40, disponibil la <https://rrdi.ro/wp-content/uploads/2024/04/2.-Galea-RJIL-19-2018.pdf>.

În opinia noastră, cea de-a doua interpretare este criticabilă întrucât nesocotește principiul consensualismului - principiu fundamental al dreptului internațional. Acest principiu presupune că un stat ca subiect de drept internațional nu poate avea obligații în temeiul unei norme internaționale decât dacă acel stat și-a exprimat anterior consimțământul sau acordul cu privire la obligația care derivă din acea normă juridică, consimțământ care se exprimă prin ratificarea nu doar a actului internațional de bază, ci și a tuturor celorlalte amendamente aduse actului de bază¹⁹. Chiar dacă intenția redactorilor infracțiunii de agresiune ar fi fost în sensul că un stat este ținut de competența CPI cu privire la infracțiunea de agresiune prin însăși calitatea sa de Stat Parte la Statutul CPI, nu doar că nu ar mai fi fost necesară includerea clauzei de *opt-out* prevăzută la art. 15bis par. 4, dar Convenția ONU cu privire la dreptul tratatelor²⁰ prevede că un stat își poate exprima consimțământul de a fi legat printr-un tratat prin ratificare, acceptare, aprobare sau aderare a respectivului tratat internațional.

Totuși, se impune a fi menționat că paragraful operativ 1 din rezoluția de adoptare a amendamentului constând în infracțiunea de agresiune prevede faptul că orice Stat Parte la Statutul CPI poate depune la grefa CPI o declarație în temeiul art. 15bis (*n.n.* declarație de neacceptare a competenței CPI cu privire la infracțiunea de agresiune) chiar înainte de ratificarea sau acceptarea amendamentului în sine (după cum au procedat deja Kenya²¹ și Guatemala²², State Părți la Statutul CPI care, până în prezent, nu au ratificat amendamentul constând în infracțiunea de agresiune). În aceste condiții, apare ca legitimă întrebarea care mai este rațiunea declarației de *opt-out* dacă un Stat Parte oricum poate evita competența CPI cu privire la infracțiunea de agresiune prin simplul fapt al neratificării sau neacceptării amendamentului respectiv?

La această întrebare literatura de specialitate a oferit un posibil răspuns considerându-se că dacă un Stat Parte care ratifică amendamentul constând în infracțiunea de agresiune depune ulterior o declarație de *opt-out*, acesta va beneficia de protecție în sensul că o infracțiune de agresiune săvârșită împotriva unui Stat Parte care a formulat declarație de *opt-out* de către resortisantul unui Stat Parte care a ratificat amendamentul și care nu a formulat la rândul lui declarație de *opt-out* va intra în competența CPI²³. Însă acest argument a fost apreciat că ignoră faptul că acest beneficiu reprezintă o abrogare a art. 121 par. 5 teza a II-a din Statut, nefiind deci un argument convingător pentru aplicarea sa. Beneficiul protecției extinse la Statele Părți care ratifică amendamentul și formulează declarație de *opt-out* este,

¹⁹ În literatura de specialitate s-a apreciat că, potrivit Curții Internaționale de Justiție, principiul consensualismului ce caracterizează acordul de voință al unui stat, trebuie să stea la baza încheierii oricărui tratat, iar un stat nu poate să fie legat fără consimțământul său – a se vedea *R. M. Beșteliu*, *Drept internațional public*, vol. I, Ediția 3, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 108.

²⁰ Convenția Organizației Națiunii Unite cu privire la dreptul tratatelor, adoptată la Viena la data de 23 martie 1969.

²¹ Declarație de neacceptare a competenței CPI cu privire la infracțiunea de agresiune formulată în temeiul dispozițiilor art. 15bis par. 4 din Statutul CPI, 30 noiembrie 2015, disponibilă la https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2015_NV_Kenya_Declaration_article15bis-4.pdf.

²² Declarație de neacceptare a competenței CPI cu privire la infracțiunea de agresiune formulată în temeiul dispozițiilor art. 15bis par. 4 din Statutul CPI, 16 ianuarie 2018, disponibilă la https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/20180206142750_ENG.pdf.

²³ *R. L. Manson*, *Identifying the Rough Edges of the Kampala Compromise*, *Criminal Law Forum*, no. 21/2010, p. 431 apud *C. McDougall*, *Expanding the ICC's Jurisdiction Over the Crime of Aggression*, *Journal of International Criminal Justice*, no. 22/2024, p. 550, disponibil la <https://doi.org/10.1093/jicj/mqae042>.

prin urmare, privit mai degrabă ca parte a compromisului privind aplicarea art. 12 și ca stimulent pentru ratificarea amendamentelor, decât ca dovadă a scopului declarației de excludere voluntară a competenței CPI²⁴.

Statele Unite ale Americii nu sunt parte la Statutul CPI și, cu ocazia negocierilor finalizate prin Amendamentele de la Kampala la care au participat în calitate de stat observator, au încercat fără succes să convingă Statele Părți la Statutul CPI să acorde Consiliului de Securitate al ONU dreptul exclusiv de a determina dacă un act de agresiune constituie o încălcare a Cartei ONU²⁵.

Îngrijorările exprimate de către Statele Unite ale Americii atât în cadrul discuțiilor diplomatice, cât și în cadrul Conferinței de Revizuire a Statutului CPI desfășurată la Kampala, s-au centrat pe problematica consimțământului statelor la eventuale investigații ale propriilor cetățeni pentru presupuse fapte de agresiune. Astfel, punctul sensibil a fost reprezentat de faptul că infracțiunea de agresiune are un pronunțat caracter politic și aceasta poate fi ușor deturnată de la scopul ei, subminând pacea internațională și relațiile dintre state care, în implementarea acestei infracțiuni în legislațiile naționale, s-ar putea ajunge la anchete penale reciproce ale liderilor politici ale unor state²⁶.

Chiar și ulterior activării competenței CPI în iulie 2018, în literatura de specialitate s-a apreciat că Statele Unite ale Americii ar prefera o competență limitată a CPI cu privire la infracțiunea de agresiune și păstrarea *status-quo-ului* existent anterior adoptării amendamentelor de la Kampala²⁷. Opinia se întemeiază pe discursul susținut în cadrul reuniunii anuale a Societății Americane de Drept Internațional, desfășurată în aprilie 2015 de către Sarah Sewell, subsecretar de stat pentru securitate civilă, democrație și drepturile omului din cadrul Departamentului de Stat. Potrivit discursului, aceasta a semnalat încă o dată îngrijorările americane precizând că viitoarea activare a competenței CPI cu privire la infracțiunea de agresiune nu este o etapă susținută de către Statele Unite ale Americii deoarece aceasta:

- va avea efecte descurajante asupra potențialilor parteneri de coaliție în acțiunile militare conduse de SUA, care, deși nu au autorizație legală din partea Consiliului de Securitate al ONU, pot fi totuși întreprinse având în vedere interese sau obiective umanitare legitime;
- ar îngreuna acordarea amnistiei liderilor care sunt presupuși că au comis infracțiunea de agresiune, împiedicând astfel potențiale acorduri de pace care ar acorda imunitate pentru astfel de infracțiuni; și

²⁴ C. McDougall, op. cit., p. 550.

²⁵ B. D. Schaefer, The Kampala Aftermath: The U.S. Should Remain Wary of the ICC, The Heritage Foundation, no. 2448, August 9, 2010, p. 11, disponibil la <https://www.heritage.org/report/the-kampala-aftermath-the-us-should-remain-wary-the-icc>.

²⁶ A se vedea pe larg H. H. Koh, T. F. Buchwald, The Crime of Aggression: The United States Perspective, American Journal of International Law no. 2/2015, vol. 109, pp. 257-295, disponibil la <https://openyls.law.yale.edu/server/api/core/bitstreams/75db8c34-f5b2-460a-8bbe-432e1f077b2b/content>.

²⁷ D. M. Ferencz, Current U.S. Policy on the Crime of Aggression: History in the Unmaking?, Case Western Reserve Journal of International Law, no. 1/2016, vol. 48, p. 211, disponibil la <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2244&context=jil>.

- ar împiedica misiunea principală a CPI de a urmări penal atrocitățile infracțiunilor prin implicarea acesteia în controverse încărcate politic, pe care nu este potrivită să le gestioneze²⁸.

În acest context, se impune a fi menționat că, potrivit literaturii de specialitate, dispozițiile art. 15bis par. 4 au fost un compromis între statele care insistau asupra consimțământului cel puțin al statului agresor și statele care s-au exprimat în favoarea aplicării regimului jurisdicțional de drept comun al CPI prevăzut la art. 12 din Statut. În cursul negocierilor, niciun stat nu a pledat pentru un model *opt-in-plus-opt-out*. Într-adevăr, este de neconceput ca cei care sunt în favoarea aplicării art. 12 să fi fost de acord cu un regim juridic chiar mai restrâns decât cel prevăzut la art. 121 par. 5 teza a II-a din Statut. Interpretarea restrictivă a apărut ulterior Conferinței de la Kampala când a fost exprimată, în termen similari, de SUA, Franța și Marea Britanie. În ciuda faptului că majoritatea statelor părți au sprijinit interpretarea extensivă, paragraful operativ 2 al rezoluției adoptate în decembrie 2017 care a activat jurisdicția CPI asupra infracțiunii de agresiune, susține în mod clar interpretarea restrânsă. Acest fapt este ușor de explicat prin împrejurarea că, atunci când toate eforturile de a asigura un compromis au eșuat, acele state care au susținut interpretarea extinsă au fost de acord, în cele din urmă, cu paragraful operativ 2 doar pentru a asigura activarea competenței CPI, după cum s-a menționat în mod expres de către un număr semnificativ de State Părți imediat după adoptarea rezoluției de activare. Este de remarcat faptul că paragraful operativ 3 din rezoluția de activare reafirmă dispozițiile art. 40 par. 1 și art. 119 din Statutul CPI, care se referă la independența judiciară și la faptul că judecătorii CPI sunt responsabili de interpretarea Statutului. Susținătorii interpretării extinse au sperat în mod clar că acest lucru ar oferi o ancoră pentru judecătorii CPI să meargă dincolo de cele menționate în paragraful operativ 2²⁹.

Indiferent de modalitatea de stabilire a competenței, ulterior deferirii unui caz de către un Stat Parte, procurorul verifică informațiile primite și, în cazul în care apreciază că există un temei rezonabil pentru a începe o anchetă cu privire la infracțiunea de agresiune, va stabili mai întâi dacă Consiliul de Securitate al ONU a constatat existența unui act de agresiune comis de statul în cauză. În acest sens, procurorul va notifica Secretarul General al ONU cu privire la situația aflată în fața Curții, inclusiv orice informații și documente relevante (art. 15bis par. 6 din Statut).

Dacă Consiliul de Securitate a constatat existența unui act de agresiune, procurorul poate continua ancheta cu privire la o crimă de agresiune (art. 15bis par. 7 din Statut). În caz contrar, dacă Consiliul de Securitate al ONU nu constată existența unui act de agresiune în termen de 6 luni de la notificarea procurorului, acesta poate continua ancheta cu privire la infracțiunea de agresiune, cu condiția ca Divizia Preliminară a CPI să autorizeze începerea anchetei în conformitate cu procedura prevăzută la art. 15 din Statut, iar Consiliul de Securitate să nu fi decis altfel în conformitate cu art. 16 din Statut³⁰ (art. 15bis par. 8 din Statutul CPI).

²⁸ B. Van Schaack, U.S. Policy on the ICC Crime of Aggression Announced, disponibil la <https://www.justsecurity.org/22248/u-s-policy-icc-crime-aggression/>.

²⁹ C. McDougall, op. cit., pp. 551-552.

³⁰ „Art. 16 Amânarea anchetei sau a urmăririi

Nici o anchetă și nici o urmărire nu pot fi angajate, nici conduse în baza prezentului statut în perioada de douăsprezece luni care urmează datei la care Consiliul de Securitate a făcut o cerere în acest sens Curții printr-o

Constatarea existenței unui act de agresiune de către un organ din afara Curții nu o împiedică să aprecieze cu privire la acest aspect, potrivit dispozițiilor prevăzute în Statut, și nici nu o împiedică să-și exercite competența în ceea ce privește celelalte infracțiuni menționate la art. 5 (art. 15bis par. 9 și 10 din Statut).

2. SESIZAREA DE CĂTRE CONSILIUL DE SECURITATE AL ONU

CPI mai poate să-și exercite competența asupra infracțiunii de agresiune și prin sesizarea de către Consiliul de Securitate al ONU. În literatura de specialitate s-a apreciat că modalitatea de sesizare a CPI de către Consiliul de Securitate al ONU cu privire la infracțiunea de agresiune este identică sub aspectul condițiilor procedurale cu sesizarea privind orice altă infracțiune prevăzută de Statut³¹.

Astfel, dispozițiile art. 15ter din Statut permit Consiliului de Securitate al ONU să sesizeze CPI în baza art. 13 lit. b) din Statut, respectiv atunci când ia măsuri în temeiul dispozițiilor Capitolului VII din Carta ONU, în cazuri în care constată existența unei amenințări la adresa păcii, a unei încălcări a păcii sau a unui act de agresiune. În acest sens, este nevoie să fie îndeplinite aceleași condiții, respectiv, faptele să fie comise la un an după ratificarea sau acceptarea amendamentelor de către treizeci de state părți, momentul sesizării să fie ulterior adoptării deciziei de activare a competenței (deci după 1 ianuarie 2017).

Constatarea existenței unui act de agresiune de către un organ din afara Curții nu o împiedică să aprecieze cu privire la acest aspect, potrivit dispozițiilor prevăzute în Statut, și nici nu o împiedică să-și exercite competența în ceea ce privește celelalte infracțiuni menționate la art. 5 (art. 15ter par. 4 și 5 din Statut).

Spre deosebire de cazurile de sesizare din partea Statelor Părți sau autosesizarea *proprio motu* a procurorului CPI prevăzute la art. 15bis, în cazul sesizării de către Consiliul de Securitate al ONU nu este necesară constatarea anterioară de către acesta a existenței unui act de agresiune comis de statul în cauză și nici procurorul CPI nu trebuie să aștepte o asemenea constatare din partea Consiliului de Securitate³².

În literatura de specialitate au fost exprimate rezerve cu privire la posibilitatea ca prevederile privind infracțiunea de agresiune să fie aplicate în mod efectiv. Astfel, s-a apreciat că, ținând cont de condițiile de exercitare a jurisdicției CPI o aplicare efectivă a acestora este prea puțin probabilă deoarece dacă statul vizat este unul membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU, prin dreptul său de veto va putea oricând să blocheze o rezoluție contrară intereselor sale politice. Dacă este vorba despre un stat care nu are calitatea de stat parte la Statutul CPI, atunci potrivit dispozițiilor art. 15bis par. 5, jurisdicția CPI nu îi este aplicabilă nici în ceea ce-i privește pe cetățenii săi și nici în ceea ce privește faptele comise pe teritoriul său. Dacă este vorba despre un stat parte la Statutul CPI care intenționează să întreprindă un act de agresiune față de un alt stat, atunci ar fi de neînțeles ca acesta să nu se prevaleze de dispozițiile art. 15bis par. 4 și, în prealabil, să nu depună o declarație de

rezoluție adoptată în baza cap. VII al Cartei Națiunilor Unite; cererea poate fi reînnoită de către Consiliul de Securitate în aceleași condiții."

³¹ N. Blokker, S. Barriga, Conditions of the Exercise of Jurisdiction Based on Security Council Referrals in The Crime of Aggression: A Commentary (coord. C. Kress, S. Barriga), Ed. Cambridge University Press, 2016, p. 651, disponibil la <https://doi.org/10.1017/9781139058360.020>

³² R. Heinsch, The Crime of Aggression After Kampala: Succes or Burden for the Future?, Goettingen Journal of International Law, vol. 2, no. 20/2010, p. 735, disponibil la <https://doi.org/10.3249/1868-1581-2-2-Heinsch>.

nerecunoaștere a jurisdicției CPI. Din aceste considerente se apreciază că ar fi mult mai dificil de stabilit în ce situații se poate exercita efectiv această jurisdicție a CPI în privința infracțiunii de agresiune³³.

Apreciem că opinia menționată mai sus este justificată deoarece, având în vedere modul de redactare a textelor și multiplele condiții ce trebuie îndeplinite pentru ca CPI să-și poată exercita competența asupra infracțiunii de agresiune, ne apare extrem de dificil ca un asemenea scenariu să se desfășoare și în realitatea practică. Aceasta cu atât mai mult cu cât în cazul în statelor care nu sunt părți la Statut, singura modalitate pentru ca CPI să-și exercite competența asupra infracțiunii de agresiune este să fie sesizată de către Consiliul de Securitate al ONU³⁴, fiind suficient un singur veto pentru ca o asemenea rezoluție să fie blocată.

Pe de altă parte, un aspect cu privire la care ne exprimăm în sens contrar față de opinia exprimată în doctrină este cel referitor la clauza de *opt-out* prevăzută de art. 15bis par. 4 din Statut. Astfel, în cazul unei sesizări a CPI de către Consiliul de Securitate al ONU, dispozițiile art. 15bis par. 4 nu vor fi aplicabile deoarece clauza de *opt-out* este incidentă doar în situațiile în care CPI este sesizată de către un Stat Parte la Statutul CPI³⁵, fiind irelevant în cazul acestui tip de sesizare consimțământul Statului (*n.n.* lipsa calității de Stat Parte la Statutul CPI sau lipsa ratificării anterioare a amendamentului constând în infracțiunea de agresiune).

În literatura de specialitate s-a apreciat că sesizarea CPI de către Consiliul de Securitate al ONU prezintă un risc de aplicare retroactivă a prevederilor Statutului CPI, cu consecințe asupra respectării principiului *nullum crimen sine lege* deoarece sesizarea poate viza situații petrecute anterior sesizării și care implică state care nu erau părți la Statut la data săvârșirii presupuselor fapte și care nu au acceptat aplicarea dispozițiilor Statutului CPI în cazul resortisanților săi ori teritoriului lor la data săvârșirii respectivelor fapte³⁶. De aceea, s-a apreciat că prin acest mecanism, CPI poate să exercite indirect un mandat universal, iar competența CPI în temeiul art. 13 lit. b) din Statut poate, prin urmare, să fie considerată ca o competență universală delegată de către comunitatea internațională, la fel ca și exercitarea competențelor în temeiul capitolului VII din Cartă de către Consiliul de Securitate al ONU³⁷.

³³ A.-L. Lascu, Crima de agresiune – un updating sau un upgrading necesar?, Revista Universul Juridic nr. 2/2016, p. 122.

³⁴ În istoria CPI, au existat două cazuri în care Consiliul de Securitate al ONU a sesizat CPI cu privire la săvârșirea unor fapte prevăzute de Statut, respectiv sesizarea privind situația din Darfur, Sudan, vizând posibile infracțiuni de genocid, infracțiuni de război și contra umanității [Rezoluția 1593(2005) din data de 31 martie 2005, disponibilă la <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/N0529273.pdf>] și sesizarea privind situația din Libia vizând posibile infracțiuni de război și contra umanității [Rezoluția 1970(2011) din data de 26 februarie 2011, disponibilă la <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/1970Eng.pdf>]. În ambele situații, la data sesizării CPI, niciunul dintre cele două state vizate de rezoluțiile Consiliului de Securitate nu erau State Părți la Statutul CPI.

³⁵ J. Trahan, The Rome Statute's Amendment on the Crime of Aggression: Negotiations at the Kampala Review Conference, International Criminal Law Review no. 11/2011, p. 90, nota de subsol 159, disponibil la <https://doi.org/10.1163/157181211X543920>.

³⁶ T. de Souza Dias, The Retroactive Application of the Rome Statute in Cases of Security Council Referrals and Ad hoc Declarations. An Appraisal of the Existing Solutions to an Under-discussed Problem, Journal of International Criminal Justice, no. 16/2018, p. 3, disponibil la <https://doi.org/10.1093/jicj/mqy003>.

³⁷ A. S. Galand, UN Security Council Referrals to the International Criminal Court: Legal Nature, Effects and Limits, Ed. Brill Leiden, 2019, pp. 31-38 apud N. M. Orina, M. J. Christensen, Jurisdictional Links: International Criminal Court (ICC), august 2023, disponibil la <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3227.013.3227/law-mpeipro-e3227#law-mpeipro-e3227-bibitem-87>.

3. NOTE EXPLICATIVE PRIVIND REGULILE DE COMPETENȚĂ REFERITOARE LA INFRAȚIUNEA DE AGRESIUNE

Previzionând dificultățile practice de aplicare a noii infracțiuni, în special a regulilor de procedură, o dată cu adoptarea infracțiunii de agresiune, Statele Părți au anexat Rezoluției RC/Res.6 o serie de 7 Note explicative („Înțelegeri”)³⁸ contribuie la explicarea intenției de reglementare avută în vedere la redactarea amendamentelor.

În Nota explicativă 1 se reafirmă că CPI își poate exercita competența în baza unei sesizări din partea Consiliului de Securitate al ONU, potrivit art. 13 lit. b) din Statut, numai cu privire la infracțiunile de agresiune comise după activarea completă a competenței CPI cu privire la această infracțiune (număr minim de ratificări și decizia de activare a competenței luată în temeiul art. 15ter par. 3 din Statut). Totuși, intenția redactorilor amendamentelor de la Kampala a fost în sensul că CPI își va exercita competența asupra infracțiunii de agresiune în baza unei sesizări din partea Consiliului de Securitate al ONU, indiferent dacă statul în cauză a acceptat sau nu competența Curții în această privință.

Nota explicativă 2 menționează faptul că nu este necesară acceptarea anterioară a competenței CPI de către statul parte pentru ca CPI să-și exercite competența asupra crimei de agresiune în baza unei referiri din partea Consiliului de Securitate al ONU, în conformitate cu art. 13 lit. b) din Statut.

Nota explicativă 3 reiterează caracterul neretroactiv al competenței CPI, statuând faptul că, în cazurile deferirii unui caz de către un stat parte către procurorul CPI și a deferirii inițierii de către procurorul CPI a unei anchete proprii (autosesizarea *proprio motu*), CPI își poate exercita competența doar cu privire la infracțiunile de agresiune săvârșite după activarea completă a competenței CPI (respectiv după 17 iulie 2018).

Nota explicativă 4 prevede că definiția infracțiunii și a actului de agresiune sunt reglementate strict în scopul Statutului, acestea neputând fi interpretate ca limitând sau aducând atingere normelor de drept internațional existente.

În ceea ce privește Nota explicativă 5, aceasta statuează că amendamentele la Statutul CPI nu vor fi interpretate ca creând dreptul sau obligația de a exercita competența internă cu privire la un act de agresiune comis de un alt stat. Această viziune este în concordanță cu principiul complementarității prevăzut de Statutul CPI care presupune că acesta nu reglementează în ce condiții Statele Părți își pot exercita competența cu privire la infracțiunile prevăzute în Statut ori sunt obligate să facă acest lucru, ci doar reglementează condițiile în care CPI își poate exercita competența proprie.

Nota explicativă 6 reproduce anumite elemente ale Rezoluției 3314 (XXIX) a Adunării Generale a ONU, subliniind că agresiunea este „cea mai gravă și periculoasă formă de utilizare ilegală a forței” și, prin urmare, confirmând că nu orice utilizare ilegală a forței este agresiune. Se afirmă, de asemenea, că „toate circumstanțele fiecărui caz particular” trebuie luate în considerare, inclusiv „gravitatea actelor” și „consecințele” acestora. Această detaliere, coroborată cu Nota explicativă 7, are drept scop obligarea Curții să ia în considerare toate faptele și circumstanțele relevante referitoare la o anumită presupusă utilizare ilegală a forței.

³⁸ Anexa III la Rezoluția RC/Res.6 - Understandings regarding the amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court on the crime of aggression, disponibilă la <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>.

În cazul în care nu se poate demonstra că utilizarea forței a fost în mod manifest contrară Cartei ONU, Curtea nu ar fi în măsură să concluzioneze că a avut loc un act de agresiune³⁹.

Nota explicativă 7 urmărește să clarifice clauza pragului prevăzută în art. 8bis par. 1 din Statut care afirmă că toate „*cele trei elemente componente: caracter, gravitate și amploare trebuie să fie suficiente pentru a justifica o determinare <manifestă>*”. Nici un element component nu poate fi suficient de semnificativ pentru a satisface standardul manifest de unul singur⁴⁰.

Deși în literatura de specialitate a fost dezbătută intens valoarea și forța juridică obligatorie ale acestor note explicative⁴¹, apreciem că, în condițiile în care acestea sunt anexate Rezoluției RC/Res.6 (care constituie, în sine, un tratat internațional prin care se modifică un alt tratat internațional, respectiv Statutul CPI), acestea ar trebui să se bucure de o forță juridică obligatorie pentru Statele Părți la Statutul CPI, făcându-se aplicarea dispozițiilor art. 31 din Convenția ONU cu privire la dreptul tratatelor care prevăd că pentru interpretarea unui tratat se ține seama, printre altele, de contextul în care a fost adoptat, obiect, scop, textul în sine, preambulul, precum și anexele aferente.

III. FORME DE COOPERARE INTERNAȚIONALĂ REFERITOARE LA INFRAȚIUNEA DE AGRESIUNE

Având în vedere multiplele limitări în posibilitatea CPI de a-și exercita competența cu privire la infracțiunea de agresiune, precum și războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei, a apărut tot mai necesară identificarea unor mecanisme eficiente prin care persoanele responsabile de săvârșirea actelor de agresiune la adresa Ucrainei să fie trase la răspundere penală. Discuțiile și demersurile au fost centrate pe identificarea unor soluții alternative la competența CPI care să fie întemeiate pe mecanisme de cooperare internațională (luând în considerare și absența unor mijloace juridice obligatorii la nivel internațional în acest domeniu), pornindu-se inițial de la instituirea unui centru de cooperare internațională pentru strângerea de probe care să faciliteze investigarea ulterioară a infracțiunii de agresiune. În prezent, printr-un acord internațional, a fost înființat sub auspiciile Consiliului Europei un tribunal special privind infracțiunea de agresiune împotriva Ucrainei, un demers de o noutate absolută.

1. CENTRUL INTERNAȚIONAL PENTRU URMĂRIREA ÎN JUSTIȚIE A INFRAȚIUNII DE AGRESIUNE ÎMPOTRIVA UCRAINEI

La data de 23 iulie 2023, în cadrul Eurojust⁴² a fost înființat Centrul internațional pentru urmărirea în justiție a infracțiunii de agresiune împotriva Ucrainei (*International Centre for*

³⁹ Handbook, Ratification and implementation of the Kampala amendments on the crime of aggression to the Rome Statute of the ICC, third edition, 2019, p. 12, disponibil la <https://crimeofaggression.info/documents/1/handbook.pdf>.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ A se vedea K. J. Heller, The Uncertain Legal Status of the Aggression Understandings, Journal of International Criminal Justice no. 10/2012, pp. 229-248 disponibil la <https://doi.org/10.1093/jicj/mqr055>, precum și D. Clearwater, When (and How) Will the Crime of Aggression Amendments Enter into Force?, Journal of International Criminal Justice no. 16/2018, pp. 31-63, disponibil la <https://doi.org/10.1093/jicj/mgy005>.

⁴² Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Justiție Penală (Eurojust), www.eurojust.europa.eu.

the Prosecution of the Crime of Aggression against Ukraine - ICPA)⁴³. Acesta reprezintă o rețea de cooperare internațională ce are ca obiectiv sprijinirea anchetelor naționale privind infracțiunea de agresiune în legătură cu războiul de agresiune din Ucraina, facilitând alcătuirea echipelor comune de anchetă și strângerea probelor cu privire la investigarea infracțiunii de agresiune săvârșită împotriva Ucrainei. Centrul este format din procurori din Ucraina, Lituania, Letonia, Estonia, Polonia și România. Inițial, centrul era sprijinit și de un procuror special pentru investigarea infracțiunii de agresiune din Statele Unite ale Americii, însă la data de 17 martie 2025 autoritățile americane au notificat Eurojust că se retrag din ICPA⁴⁴.

La un an de la înființare, probele strânse (traduse inclusiv în limbile ucraineană și engleză pentru a asigura faptul că acestea pot fi utilizate în diverse jurisdicții) însumează peste 2000 de dosare depuse la Baza de Date Centrală cu Probe privind Crimele Internaționale (CICED), gestionată de Eurojust, fiind notate dificultățile în identificarea și colectarea probelor, multe dintre acestea fiind localizate în Federația Rusă. CICED și ICPA fac parte din structura generală de sprijin pe care Eurojust o oferă echipei comune de anchetă (JIT) privind presupusele crime internaționale grave comise în Ucraina. JIT, care include procurori din toate țările ICPA, este sprijinită de Eurojust și beneficiază direct de activitatea importantă a ICPA și CICED⁴⁵.

În opinia noastră, participarea României la această formă de cooperare internațională nu este condiționată de ratificarea amendamentului la Statutul CPI constând în infracțiunea de agresiune întrucât aceasta se desfășoară în cadrul rețelei Eurojust din care România face deja parte. În măsura în care cazul va ajunge să fie analizat și investigat de CPI, Statele Părți au obligația de a coopera cu CPI (potrivit dispozițiilor art. 86 din Statut) în ceea ce privește investigarea și colectarea de probe.

2. DEMERSURI LA NIVELUL CURȚII PENALE INTERNAȚIONALE

Ca urmare a sesizărilor primite, în martie 2022 a fost demarată o amplă anchetă privind situația din Ucraina care vizează acuzații de crime de război, crime împotriva umanității sau genocid comise pe teritoriul Ucrainei de către orice persoană începând cu 21 noiembrie 2013 (*n.n.* data protestelor proeuropene din Ucraina, denumite și EuroMaidan). În perioada martie 2023 – iunie 2024 CPI a emis mai multe mandate internaționale de arestare pe numele unor oficiali de rang înalt ai Federației Ruse, aceștia fiind acuzați de o serie de crime de război și crime împotriva umanității⁴⁶, însă nu și de infracțiunea de agresiune (deoarece Ucraina nu era parte la Statutul CPI la data săvârșirii faptelor)⁴⁷.

În septembrie 2023, CPI a deschis un birou cu sediul la Kiev având ca obiectiv creșterea eficienței răspunsului la infracțiunile internaționale săvârșite în cadrul conflictului din Ucraina.

⁴³ <https://www.eurojust.europa.eu/ro/news/history-making-international-centre-prosecution-crime-aggression-against-ukraine-starts-operations-at-eurojust>.

⁴⁴ <https://www.theguardian.com/us-news/2025/mar/17/trump-russia-ukraine>.

⁴⁵ <https://www.eurojust.europa.eu/news/one-year-launch-international-centre-prosecution-crime-aggression-against-ukraine-icpa>.

⁴⁶ De exemplu, transfer și deportare ilegală a populației ucrainene, în special copii, din teritoriile ucrainene ocupate de Federația Rusă, atacuri asupra obiectivelor civile, provocarea de daune accidentale excesive civililor, deteriorarea obiectivelor civile.

⁴⁷ ICC, Situation in Ukraine, ICC-01/22, Investigation, disponibil la <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>.

Biroul reprezintă un canal direct de comunicare între autoritățile ucrainene și CPI, facilitând schimbul de informații și colectarea de probe, colaborând îndeaproape inclusiv cu ICPA⁴⁸ prin schimbul de bune practici, organizarea de sesiuni de pregătire profesională, inclusiv sesiuni referitoare la colectarea și analiza informațiilor disponibile în surse deschise și colectarea probelor electronice.

3. TRIBUNALUL SPECIAL PRIVIND INFRAȚIUNEA DE AGRESIUNE ÎMPOTRIVA UCRAINEI

Ca urmare a războiului de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei, sprijinul comunității internaționale pentru statul agresat a fost constant și multidisciplinar. Încă din anul 2023, prin colaborarea instituțiilor UE cu Consiliul European, a fost constituit un Grup nucleu pentru înființarea Tribunalului Special privind crima de agresiune împotriva Ucrainei ce avea ca obiectiv elaborarea instrumentelor juridice internaționale necesare pentru înființarea unui tribunal special care să ancheteze și să judece infracțiunea de agresiune săvârșită împotriva Ucrainei.

De menționat că Parlamentul European, prin Rezoluția din 19 ianuarie 2023⁴⁹, recunoaște lipsa de reacție a Consiliului de Securitate al ONU care este paralizat cu privire la situația din Ucraina din cauza capacității Rusiei de a se opune prin drept de veto oricărei acțiuni substanțiale, condamnă din nou, în termenii cei mai fermi cu putință, războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, își reafirmă sprijinul ferm pentru independența, suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei în cadrul frontierelor sale recunoscute la nivel internațional, și solicită din nou Rusiei să înceteze imediat toate activitățile militare din Ucraina și să retragă necondiționat toate forțele și echipamentele militare de pe întreg teritoriul recunoscut la nivel internațional al Ucrainei (pct. 1).

În acest context, Rezoluția precizează că infracțiunea de agresiune a Rusiei împotriva Ucrainei reprezintă o încălcare clară și incontestabilă a Cartei ONU, care, în interesul securității globale și al ordinii internaționale bazate pe norme, nu poate rămâne fără răspuns din partea comunității internaționale; își reiterează apelul adresat Comisiei și statelor membre de a sprijini tragerea la răspundere deplină pentru toate crimele comise de Rusia și de aliații și reprezentanții săi în timpul războiului lor de agresiune împotriva Ucrainei (pct. 2).

Astfel, Parlamentul European și-a exprimat susținerea față de înființarea unui tribunal specializat pentru infracțiunea de agresiune împotriva Ucrainei și a solicitat instituțiilor UE și statelor membre să colaboreze îndeaproape cu Ucraina pentru a obține și a consolida sprijinul politic în cadrul Adunării Generale a ONU și al altor foruri internaționale, inclusiv Consiliul European, OSCE (*n.n.* Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa) și G7⁵⁰, pentru crearea tribunalului special pentru crima de agresiune împotriva Ucrainei (pct. 4).

Aceeași Rezoluție solicita UE să adopte o poziție comună referitoare la crima de agresiune și la amendamentele de la Kampala privind crima de agresiune la Statutul de la

⁴⁸ International Criminal Court, Office of the Prosecutor, Resilient Justice. In every step, Annual Report 2025, pp. 37-38, 56, 67, disponibil la <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2025-12/2025-annual-report.pdf>.

⁴⁹ Rezoluția Parlamentului European din 19 ianuarie 2023 referitoare la înființarea unui tribunal pentru crima de agresiune împotriva Ucrainei (2022/3017(RSP)), disponibilă la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0015_RO.html.

⁵⁰ Grupul celor 7 – un forum informal alcătuit din cele mai puternice 7 economii industrializate ale lumii, respectiv (Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit, SUA), la ale căror reuniuni participă și Uniunea Europeană.

Roma al CPI și invită Bulgaria, Danemarca, Franța, Grecia, Ungaria și România să accepte și să ratifice amendamentele de la Kampala (pct. 15).

Finalizarea lucrărilor în cadrului Grupului nucleu a fost marcată prin adoptarea Declarației de la Liuv în data de 9 mai 2025⁵¹ care anunța că Tribunalul Special va fi înființat printr-un acord între Ucraina și Consiliul Europei.

Ulterior, la data de 25 iunie 2025 a fost semnat acordul⁵² prin care a fost aprobat Statutul Tribunalului Special privind crima de agresiune împotriva Ucrainei⁵³. Semnarea acordului a fost primită cu multă susținere din partea statelor Uniunii Europene, dar și a Parlamentului European care a adoptat o rezoluție în acest sens la data de 9 iulie 2025⁵⁴.

Potrivit art. 1 din Statutul Tribunalului Special, competența acestuia se întemeiază pe competența teritorială a statului ucrainean și vizează puteri de efectuare a urmăririi penale și de judecată a persoanelor care poartă responsabilitatea principală pentru săvârșirea infracțiunii de agresiune împotriva Ucrainei. Totuși, dispozițiile art. 1 din Statut nu cuprind vreo limitare în timp cu privire la data săvârșirii infracțiunii de agresiune, ceea ce poate conduce la concluzia că Tribunalul Special ar putea fi competent să urmărească penal și să judece nu doar acele persoane care au săvârșit infracțiunea de agresiune începând cu data de 24 februarie 2022, ci și acele persoane care au săvârșit aceeași infracțiune în legătură cu invadarea și anexarea ilegală a peninsulei Crimeea.

În ceea ce ne privește, nu considerăm că Tribunalul Special ar putea să-și extindă competența și asupra actelor de agresiune care au avut drept consecință anexarea peninsulei Crimeea de către Federația Rusă întrucât, la acea dată, nici statul agresor, nici statul agresat nu erau părți la Statutul CPI și nici nu au ratificat infracțiunea de agresiune la data anexării. După cum am arătat anterior, potrivit art. 121 par. 5 din Statut, dispozițiile care modifică Statutul CPI intră în vigoare față de statele părți care le-au acceptat la un an de la depunerea instrumentelor de ratificare sau de acceptare.

În plus, este dificil de acceptat că un Tribunal Special poate fi competent pentru urmărirea și judecarea unei infracțiuni internaționale prevăzute în Statutul CPI dar săvârșită anterior înființării Tribunalului Special, în condițiile în care însuși CPI nu era competent cu privire la infracțiunea de agresiune săvârșită în anul 2014. Astfel, infracțiunea de agresiune a intrat în vigoare, iar competența acestei instanțe internaționale a fost activată abia ulterior, în iulie 2018. Astfel, o abordare care presupune includerea în sfera de competență a Tribunalului Special a infracțiunii de agresiune este de natură să pună în discuție o posibilă încălcare a principiului neretroactivității legii penale⁵⁵.

⁵¹ https://enlargement.ec.europa.eu/news/international-coalition-agrees-establishment-special-tribunal-crime-aggression-against-ukraine-2025-05-09_en.

⁵² Council of Europe, Agreement between the Council of Europe and Ukraine on the Establishment of the Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine, disponibil la <https://search.coe.int/cm?i=0900001680b678c9>.

⁵³ Disponibil la <https://search.coe.int/cm?i=0900001680b678ca>.

⁵⁴ European Parliament resolution of 9 July 2025 on the human cost of Russia's war against Ukraine and the urgent need to end Russian aggression: the situation of illegally detained civilians and prisoners of war, and the continued bombing of civilians (2025/2710(RSP)), disponibilă la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2025-0160_EN.pdf.

⁵⁵ Această problematică a fost pusă în discuție în contextul înființării Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg în cadrul căruia au fost respinse excepțiile vizând aplicarea retroactivă a legii penale (*ex post facto*) în considerarea principiilor dreptului natural – a se vedea *D. Nițu*, op. cit., pp. 37-38.

De asemenea, art. 4 par. 2 din Statut prevede că poziția oficială (funcția publică deținută) a unei persoane la momentul săvârșirii unei infracțiuni (indiferent că este șef de stat sau de guvern, membru al guvernului sau parlamentului, reprezentant ales sau funcționar guvernamental), nu o va exonera de răspunderea penală și nici nu îi va atenua pedeapsa. Corelativ, art. 23 par. 5 din Statut prevede că dacă actul de punere sub acuzare privește un șef de stat, un șef de guvern sau un ministru al afacerilor externe, judecătorul de instrucție nu va confirma actul de punere sub acuzare și va dispune suspendarea procedurii până la data la care acea persoană nu mai deține acea funcție publică sau data la care a fost transmisă Tribunalului Special o renunțare la acea funcție.

Față de aceste aspecte referitoare la imunități și răspunderea penală s-a apreciat că formularea este inspirată din art. 7 din Carta Tribunalului de la Nürnberg, astfel încât Statutul afirmă principiul răspunderii penale individuale, respectând în același timp limitele jurisdicționale impuse de dreptul internațional privind urmărirea penală a membrilor politicii de vârf a Federației Ruse. O asemenea abordare asigură claritatea juridică a Statutului și consolidează credibilitatea Tribunalului Special, semnalând că acesta este conceput să funcționeze în cadrul și în limitele dreptului internațional, păstrând, în același timp, posibilitatea angajării viitoare a răspunderii penale fără a submina principiile juridice fundamentale⁵⁶.

În ceea ce privește aspectele substanțiale, art. 2 din Statut prevede definiția infracțiunii de agresiune din competența Tribunalului Special. Astfel, definiția este identică cu cea prevăzută la art. 8bis din Statutul CPI, dar fără a prelua (în mod regretabil, în opinia noastră) și lista detaliată prevăzută de art. 8bis par. 2 care cuprind acțiunile ce stabilesc sfera de cuprindere a noțiunii de „*act de agresiune*” și care au natura unor condiții atașate elementelor materiale.

Pe de altă parte, însă, Statutul îndrumă Tribunalul Special ca, la evaluarea caracterului, a gravității și a amplitudinii actului de agresiune, să ia în considerare Rezoluția 3314 (XXIX) a Adunării Generale a ONU (care conține această listă și alte îndrumări privind evaluarea agresiunii), precum și rezoluțiile Adunării Generale a ONU referitoare la actele de agresiune statală împotriva Ucrainei. În final, art. 2 par. 4 face trimitere și la noțiunea de „*război de agresiune*” ce era cuprinsă în Carta Tribunalului de la Nürnberg.

În prezent, se cunoaște că sediul Tribunalului Special va fi localizat în Haga, Regatul Țărilor de Jos⁵⁷. În ceea ce privește finanțarea activității acestui tribunal, pentru a asigura pregătirea instituțională, logistică și organizațională a funcționării acestuia, Uniunea Europeană și Consiliul Europei au semnat un acord de finanțare prin care UE va furniza o primă tranșă de 10 milioane de euro în cadrul unui proiect ce se va desfășura pe parcursul a doi ani, prin Serviciul Instrumente de Politică Externă (FPI) al Comisiei Europene⁵⁸. Însă pentru operaționalizarea și funcționarea optimă a Tribunalului Special, mai este nevoie de parcurgerea mai multor etape, respectiv asigurarea unor clădiri dedicate, a personalului necesar și a unei predictibilități în ceea ce privește resursele financiare.

Una dintre problematicile majore cu care se va confrunta acest Tribunal Special va fi cea referitoare la asigurarea finanțării funcționării acestuia care va presupune costuri de ordinul

⁵⁶ H. Lobel, N. Milaninia, Building a Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine, 25 iulie 2025, disponibil la <https://www.ejiltalk.org/building-a-special-tribunal-for-the-crime-of-aggression-against-ukraine/>.

⁵⁷ <https://www.justiceinfo.net/en/152324-ukraine-views-special-tribunal-aggression.html>.

⁵⁸ <https://www.coe.int/en/web/portal/-/special-tribunal-for-the-crime-of-aggression-against-ukraine-council-of-europe-european-union-agree-to-set-up-advance-team>.

zecilor de milioane de euro (aproximativ 75 milioane euro, potrivit unei estimări a Consiliului Europei), ce vor fi asigurate atât de Consiliul Europei, cât și de Uniunea Europeană și, distinct, de alte state membre UE⁵⁹. Spre comparație, în cazul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda, înființat prin rezoluția Consiliului de Securitate al ONU pentru a urmări penal și pentru a judeca infracțiunile de genocid în țări africane, costurile s-au ridicat la aproximativ 860 milioane de dolari în primii 10 ani de funcționare până să pronunțe prima soluție⁶⁰.

În literatura de specialitate, s-a precizat că înființarea unui Tribunal Special pentru infracțiunea de agresiune împotriva Ucrainei care va avea o competență similară cu cea a CPI trebuie tratată cu maximă prudență și atenție, deoarece trebuie evitată complicarea procesului decizional și dublarea eforturilor de urmărire penală⁶¹.

În opinia noastră, la o analiză preliminară, înființarea unui tribunal special a cărui competență se suprapune parțial cu cea a CPI poate părea ca fiind problematică, însă aceasta este doar în aparență. De vreme ce, din punct de vedere *ratione materie*, CPI poate deja urmări și judeca infracțiunea de agresiune, înființarea unui tribunal special cu acest obiectiv pare să dubleze competența deja existentă a CPI. Totuși, având în vedere dificultățile de aplicare practică a dispozițiilor materiale și procesuale din Statutul CPI menționate anterior referitoare la infracțiunea de agresiune, dar și faptul că Federația Rusă nu este Stat Parte la Statutul CPI⁶², instanța penală internațională nu ar fi ajuns niciodată în situația de a putea ancheta și judeca actele de agresiune săvârșite împotriva Ucrainei.

În aceste condiții, recursul la înființarea unui tribunal special în acest scop pare să fie soluția necesară care să asigure tragerea la răspundere penală în mod efectiv⁶³. Totuși, însăși eficiența unui asemenea demers este chestionabilă, în opinia noastră, deoarece chiar dacă acesta se bucură de o largă susținere internațională (mai ales din partea statelor europene), chiar și cele mai înalte garanții procesual penale astfel cum sunt prevăzute în Statutul Tribunalului Special nu sunt de natură să garanteze concursul și participarea la viitorul proces a persoanelor cu înalte funcții de conducere din Federația Rusă care vor fi urmărite penal și judecate pentru infracțiunea de agresiune împotriva Ucrainei. După cum se cunoaște, autoritățile Federației Ruse nu recunosc nici măcar calificarea juridică de agresiune a actelor și operațiunilor desfășurate pe teritoriul ucrainean, considerându-le ca fiind justificate⁶⁴ și

⁵⁹ <https://www.euronews.com/my-europe/2025/11/11/exclusive-creation-of-ukraines-special-tribunal-at-risk-over-budget-concerns>.

⁶⁰ <https://euobserver.com/eu-and-the-world/ar29f676fd>.

⁶¹ I. Rotariu, Infracțiunea de agresiune în viziunea Organizației Națiunilor Unite, în Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg și în statutul Curții Penale Internaționale. Aspecte teoretice și practice, Revista Pro Lege nr. 2/2023, p. 189, nota de subsol 23.

⁶² Iar potrivit art. 15bis par. 5, CPI nu își poate exercita competența cu privire la infracțiunea de agresiune comisă de cetățenii unui Stat care nu este parte la Statutul CPI.

⁶³ În același sens, a se vedea C. McDougall, Why Creating a Special Tribunal for Aggression Against Ukraine is the Best Available Option: A Reply to Kevin Jon Heller and Other Critics, 15 martie 2022, disponibil la <https://opiniojuris.org/2022/03/15/why-creating-a-special-tribunal-for-aggression-against-ukraine-is-the-best-available-option-a-reply-to-kevin-jon-heller-and-other-critics/>.

⁶⁴ A se vedea, de exemplu, C. Mik, Russia's aggression against Ukraine: A clash of two visions of the international community and international law, Polish Review of International and European Law, no. 2/2022, vol. 11, disponibil la

<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://czasopisma.uksw.edu.pl/in-dex.php/priel/article/download/11881/10495/22794&ved=2ahUKewjWx8TQ4pyRAxWOGp0HHZ9HMoM4ChAWegQIFBAB&usq=AOvVaw3HpdtQzuTLQpcNOYdw3Tln>; A. Cherviatsova, When Words Really Matter: Russia's

negând, de fapt, însăși suveranitatea și independența Ucrainei, ca subiect de drept internațional. Astfel, privind teritoriul Ucrainei ca pe o extensie a teritoriului Federației Ruse și pe cetățenii ucraineni ca niște ocupanți ilegali ai acestui teritoriu, este lesne de înțeles viziunea Federației Ruse potrivit căreia Ucraina este un stat artificial, iar incursiunea rusă în teritoriul ucrainean reprezintă de fapt o restabilire a ordinii publice și a securității ruse, nereprezentând nicidecum acte de agresiune în sensul Statutului CPI.

De aceea, Statutul Tribunalului Special prevede dispoziții specifice referitoare la desfășurarea procedurilor penale *in absentia*. Astfel, art. 28 din Statut, inspirat din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la asigurarea dreptului la un proces echitabil în cadrul unor proceduri desfășurate *in absentia*, prevede că o persoană poate fi urmărită penal și judecată în lipsă doar dacă acuzatul a fost informat în mod corespunzător cu privire la procedură, dacă i s-a oferit o posibilitate reală de a se prezenta, dacă acuzatul a fost reprezentat de un avocat ales de acesta sau de un avocat din oficiu și dacă acuzatul își păstrează dreptul neechivoc la o nouă judecată în caz de predare sau arestare.

Față de aceste aspecte s-a susținut că autorizarea desfășurării judecății în lipsă implică prudență și reținere. Astfel, deși Tribunalul Special pentru Liban a desfășurat procesul penal și a pronunțat hotărârea definitivă în absența persoanei acuzate, aspecte care au fost conforme din punct de vedere procesual cu legislația internațională aplicabilă în domeniul drepturilor omului, întreaga procedură și funcționare a instanței au fost percepute ca lipsite de legitimitate și impact suficient, subminând încrederea publicului în autoritatea Tribunalului Special și contribuind la percepția că valoarea acestui demers a fost una descurajatoare sau limitată⁶⁵.

Rămâne, deci, de văzut care va fi rezultatul activității Tribunalului Special și dacă obiectivul asumat inițial va fi atins.

IV. ASPECTE REFERITOARE LA URMĂRIREA PENALĂ ȘI JUDECAREA LA NIVEL NAȚIONAL A INFRAȚIUNII DE AGRESIUNE

După prezentarea aspectelor procesual penale din perspectivă internațională (a se vedea *supra* pct. I și pct. II.1.-II.2.), apreciem că este necesară o analiză distinctă și cu privire la implicațiile infracțiunii de agresiune din perspectiva principiilor de aplicare a legii penale, dar și a dreptului procesual penal național, acestea nefiind deloc de neglijat și cu un grad de complexitate cel puțin comparabil. Astfel, sunt necesare unele precizări privind eventuala competență a organelor judiciare naționale de efectuare a urmăririi penale și de judecată cu privire la infracțiunea de agresiune, precum și privind cooperarea internațională în materie penală.

1. PROVOCĂRILE PRIVIND EXERCITAREA COMPETENȚEI NAȚIONALE CU PRIVIRE LA INFRAȚIUNEA DE AGRESIUNE

War Against Ukraine and the Battle of Narratives, disponibil la <https://verfassungsblog.de/russias-war-against-ukraine-and-the-battle-of-narratives/>.

⁶⁵ H. Lobel, N. Milaninia, loc. cit.

Posibilitatea de a urmări penal și de a judeca infracțiunea de agresiune de către organele judiciare naționale a fost și este în continuare intens dezbătută în literatura de specialitate. Dincolo de necesitatea ca infracțiunea de agresiune să fie reglementată în legislația națională, cele mai mari provocări în urmărirea și judecarea acestei infracțiuni de către organele judiciare naționale ale unui stat derivă din normele de competență sau principiile de aplicare a legii penale (teritorialitate, personalitate, realitate, universalitate) cărora li se opun imunitatea de jurisdicție și principiul *par in parem non habet imperium*, potrivit dreptului internațional, precum și regimul imunităților de care se bucură înalții oficiali de stat în virtutea funcțiilor publice pe care le ocupă, potrivit normelor interne ale fiecărui stat.

Inițial, în lucrările Comisiei de Drept Internațional din cadrul ONU desfășurate în anul 1996 care puneau bazele Codului crimelor împotriva păcii și securității (precursorul Statutului CPI din 1998), preciza că o instanță nu poate stabili angajarea răspunderii penale pentru infracțiunea de agresiune fără a lua în considerare, ca o chestiune preliminară, problema agresiunii comisă de către un stat. Stabilirea de către o instanță națională a unui stat a aspectului dacă un alt stat a comis o agresiune ar fi contrară principiului fundamental al dreptului internațional *par in parem imperium non habet* (*n.n.* statele sunt egale și suverane și nu pot avea autoritate/putere unul asupra altuia)⁶⁶. Prin urmare s-a precizat că argumentul *par in parem* poate fi invocat pentru a susține că jurisdicția unui stat este limitată la urmărirea penală a propriilor cetățeni și că există imunitate pentru astfel de proceduri penale care vizează cetățeni ai altor state, dar fără a împiedica *de plano* posibilitatea investigării la nivel național a infracțiunii de agresiune⁶⁷. Un argument în plus față de această ambivalență de interpretare este regăsit și în cuprinsul Notei explicative 5 din Rezoluția RC/Res.6 (menționat *supra* pct. II.3.) care prevede că amendamentele la Statutul CPI constând în infracțiunea de agresiune nu au semnificația ca instituind dreptul sau obligația unui Stat Parte de a exercita competența internă cu privire la un act de agresiune comis de un alt stat⁶⁸.

Prin urmare, s-a apreciat că, teoretic, infracțiunea de agresiune poate fi urmărită penal de către instanțele naționale în cadrul diferitelor tipuri de jurisdicție. Realitatea legii penale și universalitatea legii penale, deși cele mai controversate forme de competență pentru urmărirea penală a infracțiunilor internaționale pe plan intern, sunt probabil cele mai promițătoare, având în vedere că statele agresoare și statele victime se confruntă cu provocări practice aproape insurmontabile în a-i trage la răspundere pe lideri în fața instanțelor naționale pentru purtarea unui război agresiv⁶⁹.

De aceea, în acord cu cele exprimate în doctrină⁷⁰, susținem că infracțiunea de agresiune în ordinea juridică internă a unui stat are sens doar dacă oferă protecție atât

⁶⁶ Report of the International Law Commission on the work of its forty-eighth session (6 May-26 July 1996), U.N. Doc. A/51/10, p. 30, disponibil la https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_51_10.pdf.

⁶⁷ P. Wrangle, *The Crime of Aggression, Domestic Prosecutions and Complementarity*, op. cit., pp. 711-714.

⁶⁸ Despre care s-a apreciat că a fost introdus la insistențe Statelor Unite ale Americii, considerându-se că este o explicație superfluă care subliniază încă o dată caracterul controversat al exercitării competenței naționale asupra infracțiunii de agresiune – a se vedea P. Wrangle, *The Crime of Aggression, Domestic Prosecutions and Complementarity*, op. cit., p. 720.

⁶⁹ J. G. Kestenbaum, *Closing Impunity Gaps for the Crime of Aggression*, *Chicago Journal of International Law*, vol. 17, no. 1/2016, p. 72, disponibil la <https://chicagounbound.uchicago.edu/cjil/vol17/iss1/2>.

⁷⁰ C. McDougall, *The Crime of Aggression under the Rome Statute of the International Criminal Court*, 2nd edition, Cambridge University Press, 2021, p. 378 apud O. Svaček, *Crime of Aggression before Domestic Courts:*

intereselor altor state sau ale comunității internaționale (prin urmărirea penală a propriilor cetățeni ai statului agresor pentru agresiunea împotriva altor state), cât și propriului interes al statului (prin urmărirea penală a cetățenilor străini - funcționari ai statului). Acest obiectiv ar fi dificil de atins dacă funcționarii statului agresor ar fi excluși din sfera jurisdicțională a statului victimă. Trebuie luat în considerare și faptul că atât statul agresor, cât și statul victimă își pot exercita jurisdicția pe baza principiului teritorial al jurisdicției. Dacă se acceptă faptul că jurisdicția teritorială a statului victimă este limitată doar la propriii săi cetățeni, aceasta practic va fi golită de conținut.

În ceea ce privește imunitățile funcționarilor unui stat, s-a apreciat că statul agresor poate oricând să-și urmărească în justiție proprii funcționari ori să le ridice imunitatea persoanelor în cauză pentru a compărea în fața unei instanțe a unui alt stat pentru acte de agresiune⁷¹. Statul victimă poate urmări penal persoanele fizice numai în cazul în care statul agresor ridică imunitatea sau desfășoară procese *in absentia* împotriva acestor persoane. Însă, spre deosebire de alte infracțiuni internaționale, funcționarii de rang înalt nu pot săvârși agresiuni fără acțiunea statului ca parte a politicii oficiale de stat. De aceea, s-a apreciat că o soluție la această provocare pe care infracțiunea de agresiune o reprezintă în ceea ce privește imunitățile pentru funcționarii de rang înalt este ca jurisdicțiile interne să creeze o excepție explicită pentru actele de agresiune. Într-adevăr, statele ar putea adopta o legislație care să asigure că un act de agresiune este privit ca o acțiune ilegală a statului, pe lângă faptul că este o infracțiune internațională. Într-un stat cu o asemenea excepție de imunitate, funcționari de rang înalt acuzați de comiterea agresiunii nu s-ar mai putea bucura de imunitate în fața procedurilor penale⁷².

O posibilă astfel de excepție poate deriva din principiul universalității legii penale care să permită urmărirea și judecarea infracțiunii de agresiune de către organele judiciare ale unui stat⁷³, dar nici această soluție nu este la adăpost de critici sau de multiple interpretări din partea practicienilor. Însă pentru ca această abordare să prezinte eficiență, este necesar ca acest principiu să fie recunoscut și aplicat de cât mai multe state, nu doar de către câteva dintre acestea. Având în vedere că cel puțin 18 state recunosc în Codurile lor penale principiul universalității cu privire la infracțiunea de agresiune, această realitate ne arată că practica internațională este prea puțin suficientă și sedimentată în acest sens⁷⁴. De aceea, se apreciază că o concluzie mai pertinentă este în sensul că actualul cadru normativ nu oferă sprijin

Some Contemporary Challenges, *International and Comparative Law Review*, vol. 23, no. 2/2023, p. 121, disponibil la <https://doi.org/10.2478/iclr-2023-0017>.

⁷¹ În opinia noastră, o asemenea variantă este extrem de puțin probabil să aibă loc în practică, mai ales dacă persoana vizată de acuzația constând în săvârșirea infracțiunii de agresiune încă ocupă funcția publică ce îi permite să se bucure de imunitate – a se vedea și C. *McDougall*, *The Imperative of Prosecuting Crimes of Aggression Committed against Ukraine*, *Journal of Conflict & Security Law*, Oxford University Press, 2023, p. 216, disponibil la <https://doi.org/10.1093/jcsl/krad004>.

⁷² J. G. *Kestenbaum*, op. cit., p. 77.

⁷³ După cum există deja în Codurile penale ale Lituaniei și Poloniei care au demarat deja cauze penale având ca obiect investigarea infracțiunii de agresiune săvârșită împotriva Ucrainei, Lituania în temeiul competenței universale, iar Polonia în baza principiului protecției intereselor naționale ale statului (*n.n.* în mod similar principiului universalității legii penale prevăzut de art. 11 din Codul penal român) – a se vedea K. J. *Heller*, *Options for Prosecuting Russian Aggression Against Ukraine: A Critical Analysis*, *Journal Of Genocide Research*, 2022, p. 22, disponibil la <https://doi.org/10.1080/14623528.2022.2095094>.

⁷⁴ C. *McDougall*, op. cit., p. 214 apud O. *Svaček*, op. cit., p. 122.

puternic pentru exercitarea competenței naționale asupra infracțiunii de agresiune, *a fortiori* nu sprijină această competență în conformitate cu principiul universalității⁷⁵.

De asemenea, în condițiile în care nici CPI nu dispune de competență universală cu privire la infracțiunile prevăzute în Statut (fiind necesară o legătură de teritorialitate sau o legătură de personalitate cu un Stat Parte la Statut), este dificil a accepta o abordare în care infracțiunea de agresiune să fie supusă principiului universalității legii penale care să permită statelor urmărirea și judecarea acestora de către organele judiciare naționale. Cu atât mai mult, apreciem că unele organe judiciare naționale ar putea fi reticente să emită aprecieri ori dispoziții cu privire la acte de agresiune săvârșite de oficialii de rang înalt ai unui stat, în absența unei determinări anterioare din partea Consiliului de Securitate al ONU. De aceea, s-a apreciat că autoritățile unui stat ar putea simți nevoia unei anumite legitimități politice înainte de a-și exercita competența asupra infracțiunii de agresiune, o astfel de abordare prudentă putând fi prevăzută în legislația națională sau în instrumentele de prezentare și motivare a acestei legislații în sensul că judecătorii pot lua în considerare deciziile relevante ale Consiliului de Securitate al ONU atunci când iau propriile hotărâri în cauze care privesc infracțiunea de agresiune⁷⁶.

În cazul de referință în materie al Mandatului de arestare din 11 aprilie 2000 (Republica Democratică Congo împotriva Belgiei), Curtea Internațională de Justiție (CIJ) a statuat că Belgia a încălcat dreptul internațional prin emiterea unui mandat de arestare în lipsă pe numele ministrului afacerilor externe în exercițiu al Republicii Democrate Congo pentru acuzații de incitare la ură rasială, grave încălcări ale Convențiilor de la Geneva și comiterea de crime împotriva umanității. CIJ a considerat că competența universală prevăzută la acel moment de legislația belgiană nu putea ocoli și încălca imunitatea funcțională și de jurisdicție de care beneficia un ministru aflat în funcție, chiar și în cazul infracțiunilor de război sau crime împotriva umanității. Astfel, regulile ce guvernează jurisdicția instanțelor naționale trebuie atent diferențiate de cele care guvernează imunitățile jurisdicționale: jurisdicția nu implică lipsa imunității, pe când lipsa imunității nu implică prezența jurisdicției. Așadar, cu toate că diferitele convenții internaționale referitoare la prevenirea și pedepsirea anumitor infracțiuni grave le impun statelor obligațiile de urmărire penală sau de extrădare, cerându-le, prin urmare, să-și extindă jurisdicția penală, o asemenea extindere nu afectează în vreun fel imunitățile în temeiul dreptului internațional cutumiar, inclusiv pe aceea a miniștrilor⁷⁷.

2. CONSIDERAȚII DIN PERSPECTIVA DREPTULUI NAȚIONAL REFERITOARE LA EXERCITAREA COMPETENȚEI NAȚIONALE CU PRIVIRE LA INFRACTIUNEA DE AGRESIUNE

Luând în considerare cele menționate *supra* pct. IV.1., suntem de părere că, cel puțin la nivel teoretic, dacă sunt îndeplinite condițiile substanțiale și procedurale, organele judiciare naționale vor putea urmări penal și judeca infracțiunea de agresiune, chiar dacă o asemenea posibilitate ne apare ca fiind puțin probabil să apară și în practică. De asemenea, pornind de

⁷⁵ B. van Schaack, Par in Parem Imperium Non Habet: Complementarity and the Crime of Aggression. Journal of International Criminal Justice, vol. 10, no. 1/2012, p. 144, disponibil la <https://doi.org/10.1093/jicj/mgs004>.

⁷⁶ P. Wrangé, The Crime of Aggression, Domestic Prosecutions and Complementarity, op. cit., p. 727.

⁷⁷ C.I.J., Republica Democratică Congo împotriva Belgiei, cazul Mandatului de arestare din 11 aprilie 2000, disponibil la <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/121/121-20020214-JUD-01-00-EN.pdf>.

la propunerile *de lege ferenda* formulate în prima parte a acestui demers⁷⁸, dacă infracțiunea de agresiune și eventualele incriminări adiacente ar fi introduse în cadrul Titlului XII al Codului penal, concluzia naturală la care am ajunge ar fi aceea că regimul acestor noi incriminări ar fi supus celui deja existent pentru infracțiunile de genocid, contra umanității și de război (art. 438-445)⁷⁹. Prin urmare, considerăm că organele judiciare competente pentru infracțiunea de agresiune și infracțiunile adiacente ar trebui să fie parchetele de pe lângă curțile de apel în ceea ce privește efectuarea urmăririi penale, respectiv curțile de apel în ceea ce privește judecarea acestor infracțiuni.

În măsura în care organele judiciare române ar fi sesizate cu privire la infracțiunea de agresiune, acestea vor avea două opțiuni, respectiv deferirea cazului către procurorul CPI sau păstrarea cazului pentru continuarea urmăririi penale și judecarea infracțiunii de către organele judiciare naționale. Dacă un asemenea caz ajunge să fie anchetat de către CPI (indiferent de calea procesuală aleasă), atunci devin incidente obligațiile Statelor Părți la CPI de a coopera cu aceasta, iar la nivel național devin aplicabile dispozițiile Legii nr. 44/2022 privind cooperarea judiciară dintre România și Curtea Penală Internațională. Această lege reprezintă cadrul legal care reglementează procedurile ce permit cooperarea dintre România și CPI în anchetele pentru infracțiuni ce țin de competența sa.

Legea nr. 44/2022 desemnează Ministerul Justiției ca autoritate centrală pentru cooperarea cu CPI și stabilește normele procesuale prin care autoritățile naționale pot aresta și preda o persoană solicitată de CPI în vederea urmăririi penale, judecării sau executării unei pedepse privative de libertate, modul în care sunt efectuate anumite acte procedurale prin care sunt obținute și conservate mijloacele de probă (de exemplu, audieri, percheziții, cercetări la fața locului) și prevede dispoziții privind indisponibilizarea și confiscarea unor bunuri. Totodată, Legea nr. 44/2022 prevede în art. 21 modalitatea în care poate avea loc transferul procedurilor către CPI, ca expresie a dispozițiilor art. 14 din Statut referitoare la deferirea (sesizarea) unui caz de către un stat parte către procurorul CPI. Astfel, transferul procedurii penale către CPI se solicită de către procurorul care efectuează urmărirea penală sau de către instanța de judecată care instrumentează o cauză al cărei obiect îl constituie una dintre infracțiunile prevăzute de Statut.

De menționat este faptul că art. 27 alin. (1) din Legea nr. 44/2022 prevede că dispozițiile acestei legi se aplică în mod corespunzător și pentru cooperarea cu tribunalele penale internaționale ad-hoc și organisme similare înființate prin rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU, în măsura în care sunt compatibile cu statutul și cu regulile de funcționare ale acestora. Astfel, față de dispozițiile *de lege lata*, apreciem că Legea nr. 44/2022 nu ar fi aplicabilă și în ceea ce privește cooperarea organelor judiciare naționale cu Tribunalul Special privind crima de agresiune împotriva Ucrainei înființat sub egida Consiliului European. Prin urmare, pentru această situație va fi nevoie de o intervenție legislativă care să prevadă cadrul

⁷⁸ A se vedea *D.-E. Dediu*, Infracțiunea de agresiune din Statutul Curții Penale Internaționale. Aspecte de drept penal substanțial, A.U.B.D. – Forum Juridic nr. 1/2026, pp. 57-61, disponibil la <https://www.doi.org/10.31178/AUBD-FJ.2026.1.03>.

⁷⁹ Potrivit art. 38 alin. (1) lit. a) C. pr. pen., curtea de apel este competentă să judece să judece în primă instanță infracțiunile prevăzute de Codul penal la art. 394-397, 399-412 și 438-445. Totodată, potrivit art. 39 alin. (1) lit. a) C. pr. pen., curtea militară de apel este competentă să judece să judece în primă instanță infracțiunile prevăzute de Codul penal la art. 394-397, 399-412 și 438-445, săvârșite de militari.

Potrivit art. 56 alin. (6) C. pr. pen., este competent să efectueze ori, după caz, să conducă și să supravegheze urmărirea penală procurorul de la parchetul corespunzător instanței care, potrivit legii, judecă în primă instanță cauza cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel.

normativ aplicabil în cazul cooperării cu Tribunalul Special. O posibilă soluție poate fi reprezentată de adăugarea în cuprinsul enumerării prevăzute la art. 27 alin. (1) a Tribunalelor speciale ale Consiliului Europei.

Revenind la aspectele de competență națională cu privire la infracțiunea de agresiune, modalitatea de formulare a viitorului text de incriminare va avea implicații inclusiv asupra normelor procesuale. Astfel, în măsura în care viitorul text de incriminare va avea ca subiect activ exclusiv cetățeni români, iar actul de agresiune va fi îndreptat împotriva unui alt stat, atunci aceștia vor putea răspunde penal pentru infracțiunea de agresiune în temeiul principiului personalității legii penale prevăzut de art. 9 C. pen., desigur, dacă în cauză nu este deja incident principiul teritorialității (respectiv dacă infracțiunea nu se consideră a fi săvârșită pe teritoriul României potrivit ipotezelor prevăzute de art. 8 C. pen.).

Dacă norma de incriminare nu va circumstanția cu privire la sfera cetățeniei sau naționalității subiectului activ, dar se va referi că faptele se săvârșesc împotriva statului român și a forțelor armate ale statului român, atunci răspunderea penală pentru infracțiunea de agresiune va putea fi angajată: (i.) în sarcina unor făptuitori cetățeni români, în baza principiului teritorialității (art. 8 C. pen.) sau a principiului personalității (art. 9 C. pen.) ori (ii.) în sarcina unor făptuitori cetățeni străini sau apatrizi, în baza principiului realității penale (art. 10 C. pen.) sau a principiului universalității legii penale (art. 11 C. pen.), desigur, dacă în cauză nu este deja incident principiul teritorialității prevăzut de art. 8 C. pen. (respectiv dacă infracțiunea nu se consideră a fi săvârșită pe teritoriul României).

În măsura în care, într-o situație ipotetică, forțele armate ale Ucrainei atacă sau invadează o regiune din statul X și în acest act de agresiune nu este implicat nici un militar român sau nu produce vreo consecință negativă (efect material) asupra teritoriului sau forțelor armate ale statului român, atunci organele judiciare române nu vor fi competente să urmărească penal sau să judece acea infracțiune de agresiune. Cel mult, dacă un asemenea caz va fi deferit la CPI (fie de către procurorii din statul X, fie de către procurorii Ucrainei), aceasta poate solicita cooperarea României pentru îndeplinirea atribuțiilor și a competenței prevăzute de Statut. În acest caz, cooperarea României cu CPI va fi guvernată de dispozițiile Legii nr. 44/2022. Dacă, în acest caz ipotetic, România va trimite sprijin militar în favoarea statului agresor, această faptă constituie, din punct de vedere tehnico-juridic, complicitate la infracțiunea de agresiune (care în viziunea Statutului CPI reprezintă aceeași faptă de agresiune săvârșită de un autor) care va antrena răspunderea penală a persoanelor responsabile cu luarea deciziei de a trimite sprijin militar în sprijinul statului agresor.

În plus, o discuție poate fi făcută în legătură cu dispozițiile art. 15bis par. 4 din Statutul CPI. Potrivit acestui text, CPI își poate exercita competența asupra infracțiunii de agresiune, care decurge dintr-un act de agresiune săvârșit de un Stat Parte, cu excepția cazului în care acel Stat Parte a declarat anterior că nu acceptă această competență prin depunerea unei declarații la grefă. Cu alte cuvinte, în măsura în care autoritățile române vor decide cu privire la ratificarea amendamentului vizând infracțiunea de agresiune, acestea vor recunoaște implicit și competența CPI asupra acestei infracțiuni dacă îi este deferit un caz fie de către un stat parte *proprio motu*, fie de către Consiliul de Securitate al ONU, și dacă statul pe teritoriul căruia s-a produs comportamentul în cauză sau, în cazul în care infracțiunea a fost comisă la bordul unei nave ori aeronave, statul pavilionului ori statul de înmatriculare [art. 12 par. 2 lit. a) din Statut] sau dacă statul căruia persoana acuzată de infracțiuni îi este resortisant este parte la Statutul CPI ori, în caz negativ, a formulat anterior o declarație că acceptă competența CPI [art. 12 par. 2 lit. b) din Statut].

În același timp, dispozițiile art. 15bis par. 4 din Statut oferă Statului Parte un drept de opțiune privind recunoașterea competenței CPI, putând depune o declarație prin care declară că nu acceptă competența CPI asupra infracțiunii de agresiune. În acest context, rămâne de văzut care va fi abordarea autorităților române, în special a Ministerului Afacerilor Externe, care va analiza această problemă în special din perspectivă diplomatică, de politică externă și de dreptul tratatelor. Cert este că, în opinia noastră, în măsura în care o asemenea declarație va fi depusă, iar autoritățile naționale vor fi sesizate cu privire la o infracțiune de agresiune, opțiunea deferirii cazului către procurorul CPI nu va mai fi disponibilă, organele judiciare naționale urmând să ancheteze acest caz (dacă va exista) ca o cauză penală națională, potrivit procedurii penale naționale (desigur, fiind posibilă în continuare sesizarea CPI de către Consiliul de Securitate al ONU pentru care este irelevantă formularea anterioară a declarației privind acceptarea competenței CPI). De asemenea, o altă variabilă ce trebuie luată în considerare constă în evoluția negocierilor purtate în prezent în cadrul Conferinței Adunării Statelor Părți la Statutul CPI, negocieri care sunt centrate, în special, pe dispozițiile art. 15bis din Statut⁸⁰.

CONCLUZII

Dacă prima parte a acestui demers a fost dedicată analizei aspectelor de drept penal substanțial ale infracțiunii de agresiune⁸¹, prezentul demers a arătat implicațiile acestei infracțiuni din perspectivă procesual penală. Astfel, după cum s-a putut observa, consecințele ratificării infracțiunii de agresiune sunt numeroase și deosebit de complexe în plan procesual penal, în care se regăsesc inclusiv elemente de extraneitate, specifice cooperării internaționale în materie penală.

Totodată, nu poate fi trecut cu vederea faptul că aspectele referitoare la noțiunea de agresiune și competența de a o ancheta, așa cum sunt prevăzute în prezent în Statutul CPI, sunt rezultatul dificultății statelor membre ONU de a ajunge la un numitor comun, în special cu privire la aspectele de procedură⁸² deoarece acest domeniu depășește generos un cadru de analiză din punct de vedere strict juridic, pășind în zone multidisciplinare în care scena internațională și reacția statelor la anumite evenimente de interes general este subsumată unor interese și direcții de acțiune prestabilite la un moment dat ce vizează politica externă, relațiile economice, alianțele militare, istoricul relațiilor de prietenie între state, și așa mai departe.

De aceea, așa cum am arătat anterior, analizând arhitectura normelor internaționale referitoare la infracțiunea de agresiune, competența de urmărire penală și de judecată a acestei infracțiuni (mai ales de către CPI) este condiționată de numeroase dispoziții și cerințe care trebuie îndeplinite. Prin urmare, o situație în care CPI va putea să ancheteze efectiv un asemenea caz pare a fi situată la un orizont îndepărtat, un asemenea scenariu fiind dificil și improbabil.

Pe de altă parte, ca urmare a eforturilor internaționale susținute ale unor state europene, concretizate prin înființarea Tribunalului Special privind crima de agresiune

⁸⁰ A se vedea în acest sens, *D.-E. Dediu*, op. cit., pp. 40-43.

⁸¹ A se vedea *D.-E. Dediu*, op. cit., pp. 45-55.

⁸² Cu privire la evoluția sinuoasă a negocierilor a se vedea *K. Ambos*, *The Crime of Aggression After Kampala*, *German Yearbook of International Law*, vol. 53, 2010, pp. 466-478, disponibil la <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1972173>.

împotriva Ucrainei, se poate spune că, cel puțin la nivelul premiselor, acest orizont s-a apropiat de momentul prezent. Totuși, rămâne de văzut dacă acest demers își va putea atinge obiectivul declarat în mod eficient, astfel încât persoanele responsabile de săvârșirea actelor de agresiune împotriva suveranității și integrității teritoriale a Ucrainei să fie trase la răspundere penală, potrivit normelor internaționale.

Chiar și în acest context, apreciem că este necesar ca autoritățile naționale să procedeze la o analiză aprofundată a problematicilor derivând din competența de a ancheta infracțiunea de agresiune și să manifeste prudență pentru a identifica soluțiile normative optime și necesare în procesul de ratificare a amendamentului constând în infracțiunea de agresiune, fiind nevoie, totodată, și de o viziune avangardistă pentru ca aceste soluții să-și dovedească durabilitatea în timp. Aceasta deoarece dreptul penal internațional, în general, și infracțiunea de agresiune, în particular, comportă numeroase efecte în sfera relațiilor diplomatice și internaționale, efecte care sunt distincte de cele aferente gestionării unei cauze penale exclusiv la nivel național. În același timp, apreciem că este nevoie și de pregătirea profesională corespunzătoare a organelor judiciare naționale pentru a face față provocărilor cu care se vor confrunta atunci când vor fi sesizate cu privire la săvârșirea unei infracțiuni de agresiune.